

Intervencijski programi poticanja školske integracije učenika izbjeglica u osnovnim školama : Priručnik za provedbu radionica suradničkog učenja i zamišljenog kontakta (1. izd.)

Jelić, Margareta; Čorkalo Biruški, Dinka; Stanković, Nikolina; Vrdoljak, Antonija

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2021**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:958291>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**



Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)





Intervencijski programi poticanja školske integracije učenika izbjeglica u osnovnim školama

Priručnik za provedbu radionica
suradničkog učenja i zamišljenog kontakta

Izdavač:

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Autorice:

Margareta Jelić
Dinka Čorkalo Biruški
Nikolina Stanković
Antonija Vrdoljak

Projektni tim iz Švicarske:

Fabrizio Butera
Rachel Fasel

Savjetnice:

Sanja Grganić Vrsaljko
Giovanna Kirinić
Suzana Krauz
Ivana Olivari

Recenzentice:

Jelena Matić Bojić
Vedrana Spajić-Vrkaš

Lektorica:

Sunčana Ložnjak

Ilustracija naslovnice:

Hana Tintor

Grafičko oblikovanje i tisak:

Urednik d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-175-925-0

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001106580.



Publikacija je nastala u okviru projekta IRCiS (*Integracija djece izbjeglica u školama: istraživanje efikasnosti školskih intervencija u izgradnji pozitivnih međugrupnih odnosa djece izbjeglica i domicilne djece u Hrvatskoj*) Hrvatsko-švicarskog istraživačkog programa Hrvatske zaklade za znanost i Švicarske nacionalne zaklade za znanost putem sredstava Švicarsko-hrvatskog programa suradnje.

INTERVENCIJSKI PROGRAMI POTICANJA ŠKOLSKE INTEGRACIJE UČENIKA IZBJEGLICA U OSNOVNIM ŠKOLAMA

**Priručnik za provedbu radionica
suradničkog učenja i zamišljenog kontakta**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Projekt **IRCiS**

Ovaj je priručnik rezultat zajedničkog rada brojnih nastavnika zagrebačkih osnovnih škola i upravo u tome je njegova vrijednost – aktivnosti koje predlažemo proveli su, kritički evaluirali i svojim iskustvom potvrdili oni kojima je priručnik namijenjen: osnovnoškolski učitelji, nastavnici i stručni suradnici.

Sadržaj

UVOD	7
Zašto je integracija djece izbjeglica važna?	7
1. ŠTO JE PROJEKT IRCIS	11
Što je pokazalo istraživanje potreba u procesu integracije djece izbjeglica?	12
2. TEORIJSKI OKVIR INTERVENCIJSKIH PROGRAMA	13
Međugrupni kontakt	13
Suradničko učenje kao metoda	14
Zamišljeni kontakt kao metoda	18
3. CILJ INTERVENCIJSKIH PROGRAMA	20
4. INTERVENCIJSKI PROGRAM ZA RAZREDE KOJE POHAĐAJU DJECA IZBJEGLICE – METODA SURADNIČKOG UČENJA	22
Metodičke napomene	22
Opis radionica	23
Radionica 1: Toranj suradnje	24
Radionica 2: Znakovna slagalica	26
Radionica 3: Tangram slagalica	29
Radionica 4: Glazbena slagalica	32
Često postavljana pitanja	33
5. INTERVENCIJSKI PROGRAM ZA ŠKOLE ILI RAZREDE KOJE JOŠ NE POHAĐAJU DJECA IZBJEGLICE (METODA ZAMIŠLJENOG KONTAKTA)	35
Metodičke napomene	35
Opis radionica – Niži razredi (2. – 4. razred)	39

Radionica 1: Osnovni scenarij.....	39
Radionica 2: Razrađeni scenarij.....	42
Radionica 3: Scenarij suradnje.....	44
Radionica 4: Scenarij zajedničke grupe.....	46
Opis aktivnosti – Viši razredi (5. – 8. razred).....	48
Radionica 1: Osnovni scenarij.....	48
Radionica 2: Razrađeni scenarij.....	51
Radionica 3: Scenarij suradnje.....	53
Radionica 4: Scenarij zajedničke grupe.....	55
Često postavljana pitanja.....	57
SAŽETAK	60
REFERENCE	61

UVOD

Osnovna svrha ovog priručnika jest pomoći nastavnicima u školama koje pohađaju ili se očekuje da će ih pohađati djeca izbjeglice (ali i druga djeca koja još ne govore dobro hrvatski jezik) da pridonese u procesu integracije te djece u školu. Priručnik je razvijen u okviru projekta IRCiS – *Integracija djece izbjeglica u školama: istraživanje efikasnosti školskih intervencija u izgradnji pozitivnih međugrupnih odnosa djece izbjeglica i domicilne djece u Hrvatskoj*. U okviru projekta razvijena su dva programa koji uključuju radionice koje se mogu provoditi tijekom nastave s ciljem bolje integracije i boljih odnosa djece izbjeglica i njihovih hrvatskih vršnjaka. U ovom priručniku predstaviti ćemo oba intervensijska programa, pružiti temeljne informacije o teorijskim postavkama na kojima se temelje osmišljene radionice te ponuditi detaljne upute i smjernice za njihovo provođenje.

Cilj nam je olakšati proces integracije ponudom radionica razrađenih na temelju znanstvenih nalaza i pozitivnih iskustava u svijetu, ali i povratnih informacija hrvatskih nastavnika i stručnih suradnika koji su sudjelovali u oblikovanju programa. Upravo zbog takvog pristupa u kojem se integriraju znanstvene spoznaje i svakodnevna praksa vjerujemo da će ovaj priručnik biti koristan za škole koje su prihvatile ili će u budućnosti prihvatiti djecu izbjeglice.

Zašto je integracija djece izbjeglica važna?

Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. godine, izbjeglice su osobe koje se „zbog osnovanog straha od progona temeljem svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja, nalaze izvan zemlje svog državljanstva, a ne mogu se, ili se zbog takvog straha ne žele, staviti pod zaštitu te zemlje“. Za potrebe ovog priručnika, pojam „izbjeglice“ odnosi se i na tražitelje međunarodne zaštite (osobe koje su podnijele zahtjev u Republici Hrvatskoj, ali još nije odobren) i na osobe pod međunarodnom zaštitom (osobe kojima je Republika Hrvatska odobrila takvu zaštitu). Postoje dva oblika međunarodne zaštite u Hrvatskoj: supsidijarna zaštita, koja se dodjeljuje na rok od dvije godine, i azil, koji traje pet godina. Prema normama međunarodnog prava kao i hrvatskim zakonima, uključujući Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (Narodne novine, 2018), djeca tražitelji, kao i djeca pod međunarodnom zaštitom imaju pravo na obrazovanje pod jednakim uvjetima kao hrvatski državljani.

Kao posljedica ratnih sukoba i nemira na području Bliskog istoka, 2015. godine povećao se broj izbjeglica u Europi. Hrvatski podaci pokazuju da broj izbjeglica u nas nije velik: prema službenim podacima MUP-a, od 2015. do početka 2021. godine manje od 1000 ljudi je dobilo neki oblik međunarodne zaštite u Hrvatskoj. Ipak, država se susrela s novim zadatkom integriranja, odnosno uključivanja novog stanovništva iz ratom pogođenih zemalja u svoje društvo. Budući da oko 40 % osoba pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj čine djeca mlađa od osamnaest godina, jedan od izazova svakako predstavlja njihovo uključivanje u redovni sustav obrazovanja. Pritom je važno uzeti u obzir da djeca izbjeglice nisu jedna jedinstvena grupa s istim iskustvima i jednakim izazovima. Neka djeca su tjedne, mjesece ili čak godine provela na putu, zbog čega dulje vremena nisu pohađala redovnu nastavu, dok su neka djeca pristigla kroz program spajanja obitelji (u sklopu kojega osobe pod međunarodnom zaštitom mogu u Hrvatsku dovesti svoje supružnike i maloljetnu djecu) pa ne moraju nužno imati prekide u školovanju. Nadalje, djeca izbjeglice dolaze iz različitih zemalja (većinom su to Sirija, Irak, Iran, Palestina, Bangladeš, Pakistan), govore različitim jezicima (arapski, farsi, kurdski...), pripadaju različitim religijama, kulturnim obrascima i običajima te imaju različita iskustva sa sustavima školovanja u zemljama iz kojih dolaze. Ipak, zajedničko im je to što zbog opasnosti dolaze u novu državu čiji jezik ne poznaju, u kojoj uglavnom nemaju veliki krug poznanstava i prijatelja i gdje se često osjećaju različitima od svojih vršnjaka.

S obzirom na to da škole imaju malo prethodnog iskustva s izbjeglicama, ali i sa školovanjem djece koja ne govore hrvatski jezik, potrebna im je podrška u različitim aspektima integracije djece izbjeglica: u poučavanju jezika, pri upisu u školu, u pripremi nastavnika i djece, u svakodnevnom radu s djecom izbjeglicama uz uvažavanje njihovih sposobnosti i mogućnosti te u poticanju socijalnih odnosa s domicilnom hrvatskom djecom. Ovaj je priručnik zamišljen kao prilog odgovorima na navedene izazove te je usmjeren na poboljšanje socijalne integracije djece izbjeglica, odnosno njihove povezanosti s domicilnom djecom i uključenosti u hrvatsko društvo.

Socijalni odnosi između djece izbjeglica i hrvatske djece mogu se promatrati kao odnosi između različitih grupa. Primjeri takvih međugrupnih odnosa u školi mogu biti odnosi između djevojčica i dječaka, ali i „šestaša“ i „osmaša“, učenika 3.a i 3.b, djece iz različitih škola i slično. Etnička je pripadnost jedna od

razlika koju djeca najranije primjećuju i na temelju koje pojedinci mogu „dijeliti“ ljude na pripadnike svoje (*vlastite*) i neke druge (*vanjske*) grupe. Kada o drugim ljudima počinjemo razmišljati kao o pripadnicima vanjske grupe, doživljavamo ih kao skup pojedinaca koji su svi međusobno slični, a gubimo iz vida da se pred nama nalazi zapravo jedan jedinstveni pojedinac. On ili ona može biti pripadnik grupe kojoj ne pripadamo, koju ne poznajemo, koja ima običaje drukčije od naših, govori drugim jezikom i ravna se prema drugim normama, no i dalje je riječ o jedinstvenom pojedincu koji, osim ovog „grupnog paketa“, ima i svoje specifične osobine, interese, nade, maštanja, sposobnosti i vrline. Stoga kada govorimo o socijalnoj integraciji djece izbjeglica, svakako trebamo uzeti u obzir međugrupni karakter njihovih odnosa s domicilnom djecom te stavove domicilne djece prema djeci izbjeglicama.

Budući da većina izbjeglica danas u Europu dolazi iz zemalja Bliskog istoka koje pripadaju drukčijem kulturnom krugu, stavovi prema njima često su vezani uz etničke, rasne i vjerske predrasude koje se javljaju već u djetinjstvu. Primjerice, istraživanja predrasuda u SAD-u pokazuju kako djeca u osnovnoj školi imaju više predrasuda prema imigrantima koji su muslimani arapskog podrijetla nego prema bilo kojoj drugoj grupi – usprkos tome što uglavnom ne znaju značenje pojma „musliman“ (Brown i sur., 2017). Nadalje, istraživanja provedena u drugim državama često izvještavaju da se djeca izbjeglice rijetko druže s većinskom djecom, kao i da su izolirana te diskriminirana (npr. Guo i sur., 2019; Şeker i Sirkeci, 2015). U hrvatskom se pak kontekstu pokazuje da međugrupna druženja uglavnom ostaju unutar škole, a rijetko dolazi do namjernih i planiranih susreta izbjeglica i domicilne djece u slobodno vrijeme (Čorkalo Biruški i sur., 2020).

Valja istaknuti da je djetinjstvo, naročito školska dob, najpovoljnije razdoblje za poboljšanje stavova i ponašanja prema članovima drugih grupa. Nakon približno sedme godine djeca postaju zrelija, mogu razumjeti postojanje različitih grupa, ali i bolje razumjeti iskustva drugih osoba te se staviti u njihovu poziciju. Dječji su stavovi podložniji promjeni od stavova odraslih, a tijekom školske dobi oni se mogu mijenjati pod utjecajem poruka roditelja, nastavnika i vršnjaka. Škola je pak prirodno okruženje u kojem se djeca obrazuju i odgajaju, a ujedno i mjesto na kojem se susreću s vršnjacima i stvaraju prva bliska prijateljstva. Duga tradicija istraživanja stavova prema osobama iz drugih (etničkih) grupa pokazuje kako su upravo međuetnička prijateljstva najsnažniji način za poboljšavanje tih

stavova te smanjivanje međugrupnih predrasuda. Osim toga, bliska prijateljstva s vršnjacima iz države u koju izbjeglice dolaze uvelike pridonose općoj dobrobiti djece izbjeglica, ali i razvoju socijalnih vještina domicilnih učenika. Škola ima važnu i zapravo nezamjenjivu ulogu u oblikovanju tih prijateljstava kroz poticanje međusobnog druženja i boljeg upoznavanja djece iz različitih grupa, pa tako i djece izbjeglica i njihovih domicilnih vršnjaka. Upravo zato je važno unutar škola provoditi intervencijske programe za poboljšanje međugrupnih stavova te povećanje učestalosti i bliskosti druženja domicilne djece i djece izbjeglica.

1. ŠTO JE PROJEKT IRCiS

Projekt IRCiS – *Integracija djece izbjeglica u školama: istraživanje efikasnosti školskih intervencija u izgradnji pozitivnih međugrupnih odnosa djece izbjeglica i domicilne djece u Hrvatskoj* – usmjeren je na integraciju djece izbjeglica u osnovne škole. Kako je integracija dvosmjernan proces prilagodbe kultura domicilnog i izbjegličkog stanovništva, projekt je usmjeren na obje populacije. Zato smo u okviru projekta razvili dva programa. Jedan je usmjeren na škole u koje su uključena djeca izbjeglice te na njihovu integraciju kroz međugrupni kontakt s domicilnom djecom i proces zajedničkog učenja. Drugi je namijenjen školama u kojima zasad nema djece izbjeglica te je usmjeren na pripremu domicilne djece na prihvrat izbjeglica kroz poticanje tolerancije i prihvaćanje različitosti.

Projekt se provodi u dvije faze: prva je faza bila posvećena ispitivanju potreba djece izbjeglica, ali i drugih sudionika u procesu integracije – njihovih roditelja, hrvatskih vršnjaka te nastavnika i stručnih suradnika u odabranim školama. Cilj je bio dobiti što potpuniju sliku o potrebama djece izbjeglica i domicilne djece tijekom procesa integracije te na temelju tih informacija razviti intervencijski program u školama usmjeren na razvoj pozitivnih stavova domicilne djece prema djeci izbjeglicama. U okviru projekta pripremljene su, kako smo već naveli, dvije vrste programa kojima bi se zahvatile škole u kojima se tek očekuje dolazak izbjeglica kao i škole koje već pohađaju učenici izbjeglice. U izradi programa sudjelovali su i nastavnici te stručni suradnici škola uključenih u projekt kako bi se osigurala izvedivost programa u školama i njihova primjenjivost za različite uzraste. Sudjelovale su sljedeće škole iz Grada Zagreba: I. osnovna škola Duga-ve, OŠ braće Radić, OŠ Frana Galovića, OŠ Gustava Krkleca, OŠ Ive Andrića, OŠ Jure Kaštelana, OŠ Kustošija, OŠ Lovre pl. Matačića, OŠ Lučko, OŠ Otona Ivekovića, OŠ Sesvetska Sopnica.

U drugoj fazi projekta provest će se edukacija učitelja, nastavnika i stručnih suradnika¹ za rad s djecom izbjeglicama i domicilnom djecom u dvosmjernom procesu integracije te primjena i evaluacija intervencijskih programa namijenjenih olakšavanju integracije i prihvaćanja ove skupine djece u društvo. Vjerujemo

¹ Svi izrazi koji se koriste u tekstu, a imaju rodno značenje jednako se odnose na muški i ženski rod.

kako će projekt rezultirati korisnim smjernicama i ponuditi konkretne aktivnosti koje se mogu provoditi u školama.

Što je pokazalo istraživanje potreba u procesu integracije djece izbjeglica?

Kako bismo što bolje odgovorili na izazove integracije s kojima se susreću akteri obrazovnog procesa, u ovom projektu njegujemo pristup „odozdo prema gore“ te smo htjeli najprije utvrditi potrebe aktera u obrazovanju i procesu školske integracije. Stoga smo proveli seriju fokusnih grupa i intervjuja u zagrebačkim osnovnim školama u koje su uključena djeca izbjeglice, razgovarajući s nastavnicima, stručnim suradnicima, domicilnim učenicima te djecom izbjeglicama i njihovim roditeljima o tome kako vide proces integracije djece izbjeglica u škole i što im u tom procesu treba. Premda se grupe aktera razlikuju s obzirom na to kojim potrebama i izazovima s kojima se susreću daju prioritet, postoje elementi koji su jasno zajednički i koje svi sugovornici spominju kao ključne. Identificirane su tri skupine izazova i potreba u procesu školske integracije, a one su vezane za: a) informacije i pripremljenost škole, b) poteškoće u komunikaciji i jezične izazove te c) socijalnu integraciju i međugrupne odnose². Ukratko, pokazalo se da je jezična barijera najveći integracijski izazov i u pogledu ostvarivanja akademskih ciljeva (odnosno svladavanja školskog gradiva) kao i u pogledu druženja i stvaranja prijateljstava između djece izbjeglica i domicilne djece. Usto, nastavnicima nedostaju pripremljene aktivnosti kojima bi mogli potaknuti bolju integraciju odnosno suradnju među djecom, a koje bi se mogle provesti u razrednom kontekstu vodeći računa o jezičnoj barijeri i malom broju djece izbjeglica po razredu. Radionice koje predlažemo u ovom priručniku nastale su upravo kao rezultat temeljite analize potreba svih sudionika u procesu integracije i nastoje odgovoriti na identificirane izazove.

² Opširnije o rezultatima ovog istraživanja te o samom projektu može se pronaći na <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/novosti>.

2. TEORIJSKI OKVIR INTERVENCIJSKIH PROGRAMA

Međugrupni kontakt

Izravni međugrupni kontakt podrazumijeva interakciju, susret licem u lice između pripadnika dviju grupa, u ovom slučaju domicilne djece i djece izbjeglica. Mnogobrojna istraživanja u psihologiji i drugim znanostima pokazala su kako izravan pozitivan kontakt dovodi do smanjenja predrasuda i poboljšanja stavova prema članovima drugih, vanjskih grupa s kojima stupamo u kontakt.

Poznati američki psiholog Gordon Allport formulirao je još 1954. godine **hipotezu međugrupnog kontakta**, prema kojoj je potrebno zadovoljiti neke temeljne uvjete kako bi kontakt među pripadnicima različitih grupa bio uspješan te kako bi pomogao da loši odnosi među grupama postanu bolji. Ti temeljni uvjeti su:

1. jednak status grupa
2. zajednički nadređeni cilj
3. međuzavisnost grupa (mogućnost suradnje)
4. institucionalna podrška za međugrupni kontakt.

Kako bismo detaljnije opisali ove uvjete, usmjerit ćemo se na kontekste u kojima ih je moguće realizirati. Tu prvenstveno mislimo na školski kontekst, odnosno razred u kojem je moguće zadovoljiti spomenute uvjete. Jedan od najbolje dokumentiranih pristupa primjene međugrupnog kontakta u školama je intervencija suradničkog učenja, a najčešće primjenjivana vrsta suradničkog učenja je tzv. razred slagalica. Radi se o metodi u kojoj pripadnici različitih društvenih grupa (primjerice rasnih ili etničkih) zajednički rade na nekom zadatku koji je jasno strukturiran i koji nastavnik supervizira (Cameron i Abbott, 2017). Nakon tog primjera izravnog kontakta, usmjerit ćemo se na metodu zamišljenog kontakta, koja se također može koristiti za poboljšanje stavova prema članovima vanjskih grupa, osobito onda kada izravni kontakt među grupama nije moguć (primjerice zato što grupe žive odvojeno).

Suradničko učenje kao metoda

Suradničko učenje je zajednički nazivnik za grupne aktivnosti uzajamnog učenja i poučavanja učenika – poput vršnjačkog mentorstva, grupnog istraživanja, oluje ideja i razreda slagalice – u kojima nastavnik stvara uvjete pozitivne međuzavisnosti, odnosno suradnje između članova grupa (Johnson i Johnson, 2015). Ovakvo učenje obično se odvija u manjim grupama (2 – 5 učenika), kako bi svi članovi grupe mogli komunicirati licem u lice. Vrijednost suradničkog učenja kao metode učenja i poučavanja leži u tome što uz akademsko postignuće (usvajanje gradiva i sadržaja aktivnosti) uključuje i socijalni aspekt, odnosno pridonosi usvajanju različitih socijalnih vještina koje na kraju dovode do poboljšanja odnosa među članovima grupa. Cooper i Slavin (2004) navode kako je riječ o suradničkoj aktivnosti organiziranoj tako da učenje ovisi o strukturiranoj razmjeni informacija između članova grupe, gdje je svaki učenik odgovoran za svoje vlastito učenje i doprinosi učenju drugih članova grupe. Važna je uloga nastavnika koji strukturira grupni zadatak kako bi se pojačali socijalni i akademski ishodi učenja, a preporuke za strukturiranje zadatka se temelje na jasnim teorijskim postavkama (Buchs i Butera, 2015).



Aktivnost u razredu, odnosno školski sat koji je strukturiran po načelima suradničkog učenja sadrži sve ranije spomenute Allportove uvjete:

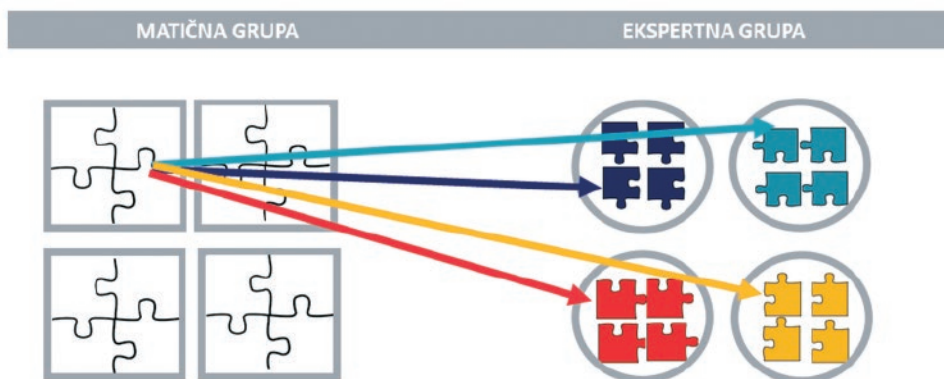
1. jednak status – svi sudionici su u statusu učenika
2. zajednički cilj – članovi grupe su tu kako bi usvojili neki sadržaj ili uspješno obavili zadatak
3. postoji suradnja – učenici moraju međusobno surađivati kako bi postigli cilj i usvojili gradivo ili uspješno izvršili zadatak
4. postoji institucionalna podrška – nastavnik kao predstavnik institucije škole podržava međugrupni kontakt i suradnju među učenicima te tako šalje jasnu i nedvosmislenu poruku da su ta ponašanja očekivana i poželjna.

U suradničkom je učenju, kako mu i samo ime kaže, naglasak na suradnji. Stoga je važno isključiti svaki element natjecanja, a suradnja podrazumijeva da je nužan doprinos svih članova grupe, odnosno da uspješnost zadatka ovisi o svakom članu grupe jer svaki od njih ima jedinstvenu, neizostavnu ulogu bez koje zadatak nije moguće obaviti u potpunosti.

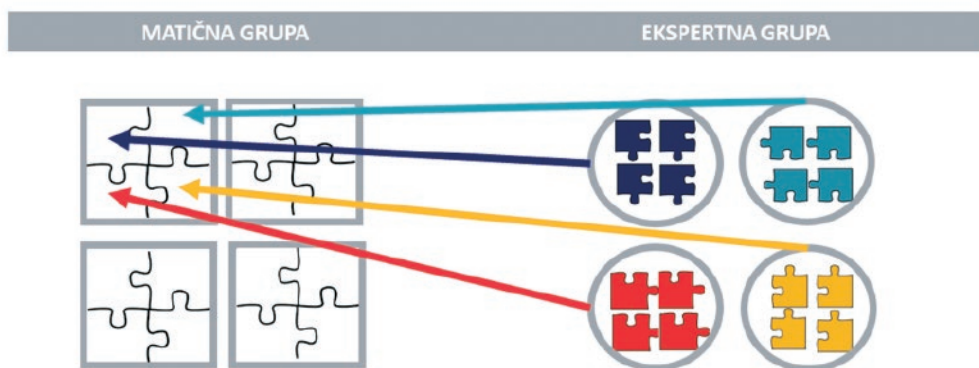
Razred slagalica jedna je od metoda suradničkog učenja koja se pokazala uspješnom, a temelji se upravo na uvjetima pozitivnog međugrupnog kontakta. Kada govorimo o metodi razreda slagalice, važna su dva pojma: a) **matična grupa** – grupa u kojoj učenici uče čitavu zadanu lekciju ili zajednički izvode cijeli zadatak, optimalno broji 4 – 5 učenika, i b) **ekspertna grupa** – grupa u kojoj učenici uče/uvježbavaju specifičan dio zadatka u kojem postaju „eksperti“ (otud i naziv grupe), optimalno broji 4 – 5 učenika. U idealnom slučaju u ekspertnoj grupi je onoliko učenika koliko ima matičnih grupa, budući da svaka matična grupa u ekspertnu šalje jednoga svojega člana.

Razred slagalica sastoji se od nekoliko koraka:

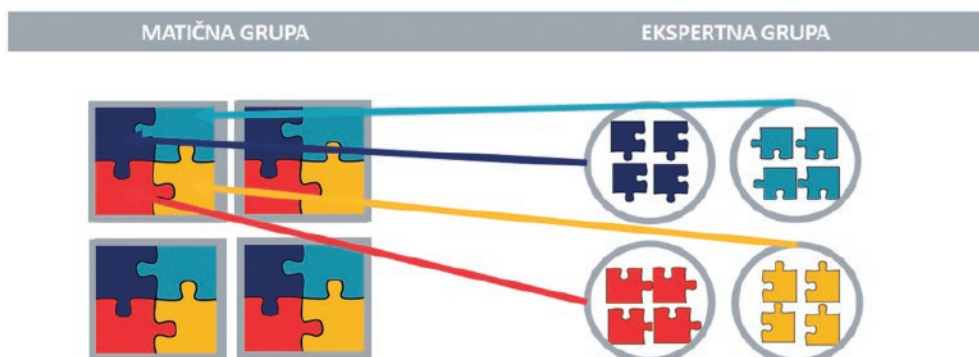
1. Nastavnik podijeli učenike u matične grupe (4 – 5 učenika po grupi) te ih uvodi u temu i sadržaj koji će se na tom satu obrađivati. Važno je već ovdje učenicima objasniti da će jedni drugima prenositi usvojeno znanje i da je važno potruditi se dobro naučiti svoj dio.
2. Nakon toga se zadatak dijeli u nekoliko dijelova, a svaki dio izučava posebna „ekspertna grupa“.
3. Ekspertnu grupu čine učenici iz različitih matičnih grupa, tj. svaki učenik iz svoje matične grupe odlazi u ekspertnu grupu (po jedan učenik iz svake matične grupe odlazi u svaku ekspertnu grupu, kako bi pokrili sve dijelove zadatka).



4. U ekspertnoj grupi učenici iz različitih matičnih grupa rade na zadanom specifičnom zadatku, o kojemu će poučavati ostale članove svoje matične grupe kada se u nju vrate. Učenici se iz ekspertne grupe u kojoj su bili i gdje su usvojili dio zadatka ili uvježbali neku vještinu vraćaju u svoje matične grupe u kojima su bili na početku sata. Dakle, u matičnu se grupu vraćaju „eksperti“ obučeni u jednom specifičnom dijelu zadatka. Nastavnik ide od grupe do grupe i supervizira rad.



5. U matičnim grupama se tada događa „slagalica“ znanja ili vještine koju je trebalo usvojiti: naime, svaki učenik s drugima dijeli ono što je naučio u svojoj ekspertnoj grupi te se tako nadopunjavaju u izvršavanju cjelokupnog zadatka i ostvarivanju zajedničkog cilja – svladavanje cijele lekcije ili vještine. Taj se cilj ne može ostvariti bez doprinosa svakog člana grupe te su u grupi učenici istovremeno i učitelji (poučavaju druge u svojem dijelu ekspertnosti) i učenici (svladavaju dijelove gradiva koje im drugi članovi grupe prenose).



6. Nakon zajedničkog učenja i poučavanja, matična grupa demonstrira naučeno. To može biti primjerice kratka provjera znanja o naučenom gradivu ili grupna izvedba neke zajedničke aktivnosti. Pritom je važno da su zastupljeni elementi iz svih ekspertnih grupa kako bi se ponovno naglasila važnost svakog člana matične grupe za uspješnu izvedbu zadatka.
7. Završni element razreda slagalice je svijest o zajedničkom postignuću. Može se potaknuti nekim jednostavnim načinima, primjerice da si članovi međusobno čestitaju ili „daju pet“.

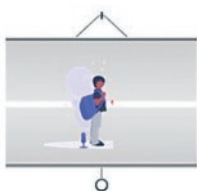
Slijedi opis metode na jednom izmišljenom primjeru školskog sata na kojem se obrađuje tema „Velebit“. Na početku sata nastavnik podijeli učenike u matične grupe (npr. 5 učenika po grupi) i objasni im kako su to njihove grupe u kojima će zajedno odraditi zadatak i jedni druge poučavati gradivo koje se obrađuje tijekom tog školskog sata. Potom se nastavna cjelina dijeli na pet jednakih dijelova. Svaki član matične grupe dobije po jedan dio (specifičniju temu) iz cjeline „Velebit“. Tako će svaki učenik iz matične grupe postati ekspert za jednu od ovih specifičnih tema: 1. najpoznatiji vrhovi i podjela Velebita, 2. vodeni svijet Velebita, 3. nacionalni parkovi i parkovi prirode Velebita, 4. biljni i životinjski svijet Velebita i 5. kulturna baština Velebita. Ove cjeline predstavljaju ujedno i ekspertne grupe u kojima po jedan učenik iz svake matične grupe, sada u svojoj privremenoj ekspertnoj grupi, proučava, uči i konzultira se s drugim članovima svoje ekspertne grupe te se dogovaraju kako će svoj dio gradiva najbolje prezentirati ostalim članovima svojih matičnih grupa kada se u njih vrate. Po povratku u matične grupe svaka grupa ima po jednog eksperta za pojedini dio gradiva (1. – 5.) te se tako slaže zajedničko znanje o Velebitu. Svaki član matične grupe poučava ostale o svojoj temi, ali i uči o drugim temama od svojih vršnjaka. Potom članovi matične grupe, primjerice, rješavaju kratki test o naučenom gradivu ili izrađuju zajednički poster. Na kraju sata se naglašava svijest o zajedničkom postignuću gdje se naglasak stavlja na važnost svakog pojedinog člana grupe za uspješno svladavanje gradiva i rješavanje testa ili obavljanje zadatka, što se i simbolično obilježi međusobnim čestitanjem ili nekim zajedničkim pozdravom.

Zamišljeni kontakt kao metoda

Izravni kontakt s članovima vanjske grupe koji omogućuje suradničko učenje učinkovit je za poboljšavanje međugrupnih stavova i ponašanja. Pa ipak, takav kontakt ima neka ograničenja: teško ga je ili nemoguće primijeniti kada su dvije grupe fizički odvojene jer jednostavno ne postoji dovoljno prilika za izravni kontakt ili takve prilike uopće ne postoje (npr. djeca ne idu u isti razred ili u istu školu, ne sreću se na izvanškolskim aktivnostima ili uopće ne žive u istom gradu, regiji, državi, itd.). Nadalje, kada se različite grupe susreću prvi put može se javiti izvjesna doza nesigurnosti, nepovjerenja i opreza, što pak može smanjiti vjerojatnost da djeca započnu razgovor i druženje. Zato se željelo istražiti je li moguće pripremiti osobe za međugrupni kontakt. Drugim riječima, istraživači su postavili pitanje je li moguće članove jedne grupe potaknuti da učine prvi korak, da se približe drugima koje doživljavaju „strancima“ te da drugima i sebi daju priliku za međusobno upoznavanje. Nastojeći prevladati ograničenja izravnog kontakta, ali i kako bi se pojedince pripremio za međugrupni kontakt, razvijene su metode koje se temelje na neizravnom kontaktu. One **ne** podrazumijevaju interakciju licem u lice.

Takva je metoda zamišljeni kontakt, odnosno mentalno predočavanje susreta i druženja s članom vanjske grupe. Prema hipotezi zamišljenog kontakta, koju su prije desetak godina predložili socijalni psiholozi Richard J. Crisp i Rhiannon Turner (2009), i samo zamišljanje ugodne, pozitivne interakcije s osobom koja pripada nekoj drugoj, vanjskoj grupi može dovesti do poboljšanja međugrupnih stavova i odnosa. Jednostavnost i ekonomičnost ove metode potaknula je brojna istraživanja njezine učinkovitosti, a rezultati sugeriraju da zamišljanje kontakta zaista može dovesti do pozitivnijih međugrupnih stavova, povećanja razumijevanja i empatije prema članovima vanjske grupe te veće želje za kontaktom u budućnosti (Miles i Crisp, 2014). Iako je najčešće proučavan s odraslim sudionicima, zamišljeni kontakt ima najsnažnije učinke upravo kada se provodi s djecom. Pozitivni efekti opažaju se na djeci od vrtićke do srednjoškolske dobi. Zbog toga, ali i zato što je vrlo jednostavna za primjenu (ne zahtijeva pripremu posebnih materijala, a djeca u njoj imaju aktivnu ulogu koja olakšava učenje), metoda zamišljenog kontakta može biti korisna u preventivnim i intervencijskim programima u školi.

Primjena metode zamišljenog kontakta u razredu može se podijeliti u četiri koraka. Prvo, učenicima je važno objasniti što će biti njihov zadatak, ali i koga će u njemu zamišljati. U drugom koraku voditelj zadaje scenarij koji opisuje početak kontakta s djetetom izbjeglicom, nakon čega djeca nastavljaju samostalno zamišljati taj kontakt. Važno je osigurati da djeca zaista zamisle *ugodnu* (a ne neugodnu) *interakciju* (dakle, razgovor ili druženje) s *članom ciljane vanjske grupe* (s djetetom izbjeglicom, a ne s nekim prijateljem iz razreda). Treći i četvrti korak služe kako bi se dodatno pojačalo i produbilo zamišljanje scenarija pozitivnog kontakta s djecom izbjeglicama. Učenici u trećem koraku sudjeluju u nekom obliku individualnog pojačavanja učinka zamišljanja, primjerice tako da nacrtaju ono što su zamislili, opišu zamišljeni scenarij svojim riječima ili nacrtaju strip. Četvrti, posljednji korak je grupni razgovor na razini razreda, koji također ima ulogu pojačavanja učinka zamišljanja. U tom koraku oni učenici koji to žele mogu pred razredom prepričati što su zamislili ili pokazati svoj crtež i objasniti što se na njemu nalazi.



1. Uvod i definicija vanjske grupe



2. Zamišljanje



3. Individualno pojačavanje učinka



4. Grupno pojačavanje učinka

Kada je riječ o integraciji djece izbjeglica u hrvatskim osnovnim školama, metoda zamišljenog kontakta primarno je predložena kao način pripreme razreda za dolazak novog učenika koji je izbjeglica, dakle, prije nego što dijete stigne u svoj novi razred. Zamišljeni kontakt usmjeren je na upoznavanje i razumijevanje pojma djece izbjeglica, priprema domicilne učenike za kasniji izravni kontakt, potiče ih da budu otvoreni za iniciranje kontakta i sklapanje novog prijateljstva.

3. CILJ INTERVENCIJSKIH PROGRAMA

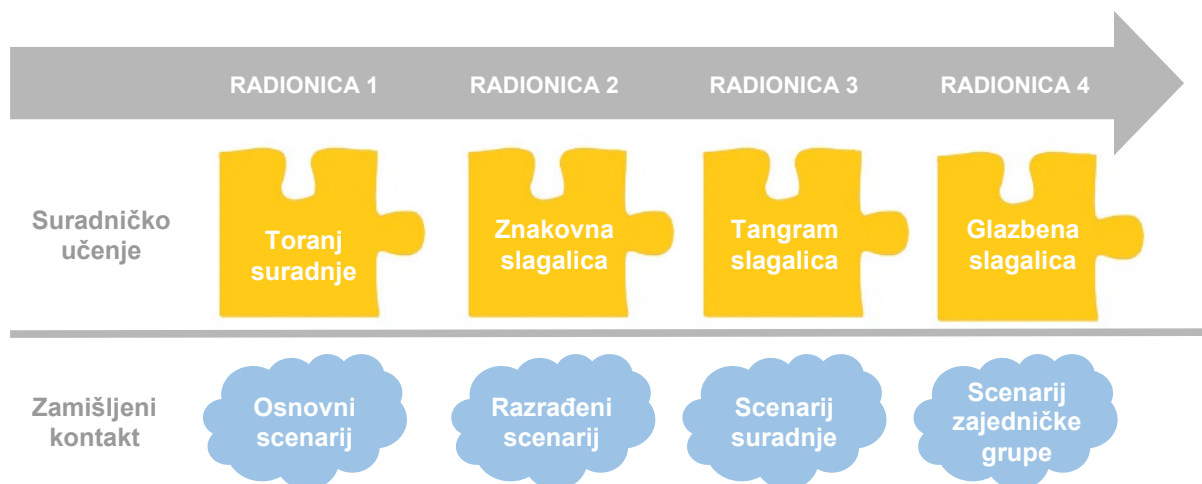
Cilj je intervencija da pomognu u oblikovanju pozitivnih stavova prema djeci izbjeglicama – bilo kroz suradničko učenje u razredima u kojima je uključeno dijete izbjeglica ili kroz pripremu za dolazak djece izbjeglica kada je riječ o zamišljenom kontaktu. Pritom je važno napomenuti da krajnji cilj nije samo stvaranje pozitivnog odnosa prema konkretnom djetetu izbjeglici, nego i transfer tog pozitivnog stava na druge izbjeglice.

Ključna razlika između ovih dviju intervencija jest u tome da u jednoj postoji stvaran kontakt domicilne djece i djece izbjeglica (suradničko učenje), a u drugoj se taj kontakt samo zamišlja, tj. domicilna djeca zamišljaju ugodan kontakt s djetetom izbjeglicom. No intervencije imaju i neke zajedničke točke pa je osmišljavanje radionica vođeno zajedničkim kriterijima:

- radionica traje jedan školski sat
- radionica je provediva u učionici
- radionica zahtijeva minimalnu pripremu i rekvizite
- radionica se temelji na metodi suradničkog učenja/zamišljenog kontakta
- nastavnici koji su prošli pripremu mogu samostalno provesti radionicu uz pomoć priručnika.

Dodatno, u skladu s rezultatima ranije opisanog kvalitativnog istraživanja, prema kojem se jezik izdvaja kao najveća barijera u integraciji djece izbjeglica u našim školama, radionice suradničkog učenja osmišljene su tako da sadrže što manje verbalnih uputa.

U svakom intervencijskom programu su ukupno četiri radionice kako je prikazano na donjoj slici, a svaka od njih udovoljava gore navedenim kriterijima. Zamišljeno je da se one provode u sklopu redovne nastave, najbolje na satu razrednika i u razmaku od tjedan dana. Kako bismo mogli provjeravati učinkovitost programa, bitno je da se svi pridržavamo istog postupka i na jednak način primjenjujemo aktivnosti. Intervencijski programi suradničkog učenja i zamišljenog kontakta koncipirani su tako da radionice kreću od jednostavnijih ka složenijim zadacima, pa je važno provesti radionice zadanim redoslijedom.



Uz ovaj priručnik priložena je i radna bilježnica s listovima za upisivanje informacija o pojedinim radionicama. Molimo Vas da ju pažljivo popunjavate, po mogućnosti neposredno nakon provedbe pojedine radionice. Informacije koje upišete u nju koristit će se za usavršavanje metode i evaluaciju intervencijskih programa.

4. INTERVENCIJSKI PROGRAM ZA RAZREDE KOJE POHAĐAJU DJECA IZBJEGLICE – METODA SURADNIČKOG UČENJA

Metodičke napomene

Metoda razreda slagalice prvotno je osmišljena kako bi se poboljšali odnosi između djece crne i bijele rase tijekom procesa rasne desegregacije škola, ali je svoju primjenu našla u raznim formalnim i neformalnim programima obrazovanja diljem svijeta. Naglasak je na suradnji među učenicima i njihovu međusobnom poučavanju gdje svaki član grupe ima aktivnu ulogu prilikom usvajanja i poučavanja gradiva. Istraživanja su pokazala kako zadaci koji pretpostavljaju suradnju vode do boljih ishoda u usporedbi s natjecateljski postavljenim zadacima. Iako je naglasak na prijenosu znanja među učenicima, uloga nastavnika ostaje iznimno važna za uspješnost procesa. Nastavnik ima supervizijsku ulogu u ovom procesu – uvodi zadatak, pojašnjava aktivnost, dijeli učenike u grupe, nadgleda rad u grupama, vodi brigu o tome da zadatak ostane suradnički i ne prijeđe u natjecanje unutar ili među grupama. Kako bi se radionica uspješno provela, važno je voditi računa o sljedećim elementima:

1. Podjela u grupe

Prilikom primjene razreda slagalice cilj je osigurati pozitivan kontakt djeteta izbjeglice (jer je najčešće samo jedno dijete izbjeglica u razredu) s njegovim hrvatskim vršnjacima. Razred slagalice temelji se na izravnom kontaktu, licem u lice. Kako bi se osigurala što direktnija (izravnija) interakcija među učenicima, važno je da barem jednom tijekom intervencije dijete izbjeglica bude u grupi (matičnoj ili ekspertnoj) sa svakim domicilnim djetetom iz razreda (odnosno sa što većim brojem domicilne djece ako je broj učenika u razredu velik). Stoga se učenici tijekom svakog sata dijele u nove matične i ekspertne grupe, poštujući pravila razreda slagalice. Pritom je važno voditi računa o tome da se dijete izbjeglica ni na koji način ne osjeti izdvojeno ili kao subjekt neke posebne pozornosti koja će se usmjeriti na njega pa zato grupu ne mijenja samo dijete izbjeglica, nego svi učenici. Za svaki će razred biti posebno pripremljen raspored po grupama za svaku radionicu te će biti dostavljen voditeljima radionica prije provedbe

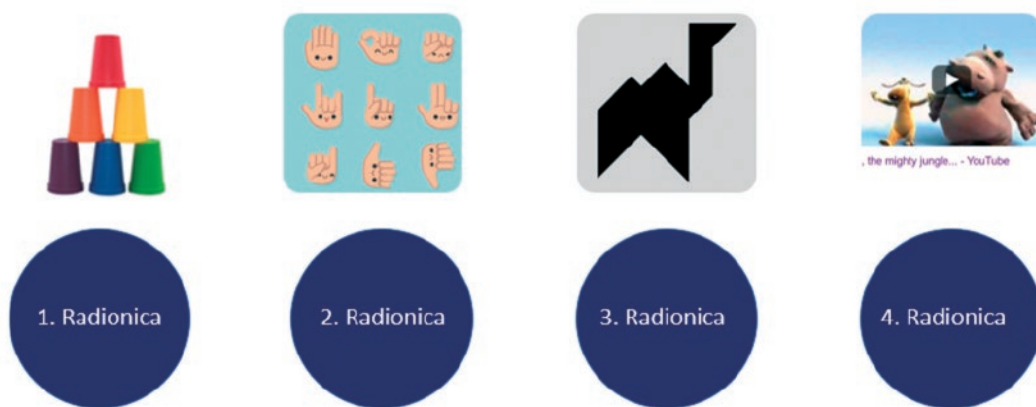
intervencijskog programa. Ilustrativni primjer jedne takve raspodjele u grupe, izrađen na temelju izmišljenog razreda, nalazi se na kraju radne bilježnice za metodu suradničkog učenja koja prati ovaj priručnik.

2. Komunikacija u aktivnostima

Već je ranije utvrđeno da je jezična barijera najveća prepreka integraciji djece izbjeglica. Kako bismo što je više moguće osigurali ravnopravnost domicilne djece i djece izbjeglica, važno je voditi računa o razinama poznavanja i razumijevanja jezika. Stoga su zadaci koncipirani tako da budu neverbalnog sadržaja i sa što manje verbalnih uputa, a gdje god je bilo moguće, riječi su zamijenjene slikama i pokretima.

Opis radionica

U prvoj radionici naglasak je na neverbalnoj suradnji tijekom koje svi učenici imaju jednaku ulogu – međusobno iskoordinirati pokrete kako bi izvršili zadatak. Ostale tri radionice temelje se na načelima razreda slagalice. U nastavku slijede opisi pojedinih radionica intervencijskog programa suradničkog učenja u obliku pripreme za sat. Radionice su predviđene za primjenu s djecom osnovnoškolskog uzrasta.



Svi materijali potrebni za provedbu radionice dostupni su na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te je materijale moguće preuzeti i s web stranice projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>).

Radionica 1: Toranj suradnje

- CILJ:** Poticanje uzajamnog kontakta i suradnje učenika, koordinacija pokreta u timskom radu
- TRAJANJE:** 1 školski sat
- PRIBOR:** Materijali za ovu radionicu nalaze se na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te su dostupni za preuzimanje na web stranici projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>).
- Prikaz zadatka, jedan primjerak za nastavnika na A4 formatu (Slika 1)
 - Videodemonstracija slaganja tornja (video – toranj suradnje)
 - Svaka grupa od 4 učenika dobiva:
 - 6 čaša od tvrde plastike
 - 1 gumicu za koju su pričvršćena četiri komada konopca/tankog užeta (broj konopaca mora odgovarati broju djece u grupi)

METODA

UVOD (10 min)

Na početku sata voditelj prikaže videodemonstraciju slaganja tornja, a potom raspoređuje učenike u grupe po četiri učenika (čita s popisa imena djece za R1 – 1. grupa). Grupe su fizički razdvojene u prostoru.

Danas ćemo se igrati i kroz igru vidjeti kakvi smo u aktivnostima koje zahtijevaju spretnost i međusobnu suradnju bez puno riječi. Prvo ćemo zajedno pogledati jedan video u kojem je prikazano što ćete kasnije raditi u svojim grupama.

Voditelj pušta video – toranj suradnje.

Sada ćete se podijeliti u grupe u kojima ćete probati složiti toranj kao što ste vidjeli u videu. Radit ćete u grupama po četiri; jednu grupu čine (imena djece iz grupe A na popisu R1 – 1. grupa i odmah pokazuje djeci za kojim će stolom njihova grupa izvršavati zadatak), druga grupa su (imena djece iz grupe B na popisu R1 – 1. grupa),...

Svaka grupa dobiva 6 čaša i gumicu na koju je pričvršćen konopac, a potom voditelj daje sljedeću uputu:

Svaka grupa je dobila čaše i gumicu s konopcem. Vaš zadatak je da stanete u krug i svaki član grupe uzme jedan konopac u ruku, tako da vam gumica bude u sredini kruga. Sada ćete pokušati složiti toranj od čaša kao na ovoj

UVOD (10 min)	<i>slici (pokaže Sliku 1). Konopac smijete držati samo jednom rukom, kao što ste vidjeli na videu. Radite onom rukom kojom vam je lakše/kojom inače radite/pišete. Zadatak je gotov kad uspijete posložiti sve čaše u toranj. Redoslijed boja nije važan. Tijekom rada probajte što manje komunicirati riječima. Zapamtite, važno je da svi članovi grupe sudjeluju i da toranj na kraju stoji pa je važno da surađujete i usklađujete se. Imate dovoljno vremena, ne trebate se natjecati niti žuriti. Ima li pitanja? Je li zadatak svima jasan?</i>  Slika 1. Toranj suradnje
GRUPNI RAD (12 min)	Učenici slažu toranj od čaša. Voditelj obilazi od grupe do grupe i nadzire obavljanje zadatka. Na kraju pohvaljuje uspješno riješen zadatak i potiče učenike da si međusobno čestitaju unutar svoje grupe (npr. „davanje petice“, pljeskanje).
ROTACIJA (2 min)	Voditelj zamoli učenike da formiraju nove grupe (čita popis za raspored djece R1 – 2. grupa): <i>Sada ćemo se podijeliti u nove grupe. Pažljivo slušajte! Nova grupa su (čita imena djece iz Grupe F na popisu R1 – 2. grupa i pokazuje im za kojim će stolom njihova grupa izvršavati zadatak), druga grupa su (čita imena djece iz Grupe G na popisu R1 – 2. grupa)...</i>
GRUPNI RAD (12 min)	Ponavljanje zadatka uz uputu: <i>Provjerite ima li svaka grupa 6 čaša i gumicu s konopcima. Vaš zadatak je da ponovno stanete ukруг i svi članovi grupa aktivno sudjeluju u izgradnji tornja. Kad složite toranj, opet si međusobno čestitajte. Napominjem, ovo nije natjecanje – važna je suradnja i da toranj stoji!</i> Učenici slažu toranj od čaša. Voditelj obilazi od grupe do grupe i nadzire obavljanje zadatka. Na kraju pohvaljuje uspješno riješen zadatak i potiče učenike da si međusobno čestitaju unutar svoje grupe (npr. „davanje petice“, pljeskanje).
KRAJ SATA (2 min)	Na kraju sata voditelj čestita svim grupama na uspješno izvršenom zadatku te ističe važnost njihove zajedničke suradnje za postizanje krajnjeg cilja – svi su bitni za konačni uspjeh!

Radionica 2: Znakovna slagalica

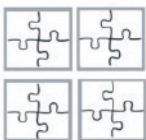
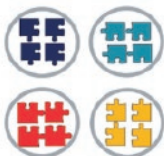
CILJ: Učenje nekih pojmova na hrvatskom znakovnom jeziku, timski rad, poticanje tolerancije na različitost

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: Materijali za ovu radionicu nalaze se na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te su dostupni za preuzimanje na web stranici projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>).

- Video za demonstraciju odabranih pojmova iz hrvatskog znakovnog jezika (*Znakovnica – Početnica (znakovni jezik)*)
- Ilustrirani pojmovi i primjeri rečenica za nastavnike
- Materijali za ekspertne grupe
 - po jedan tablet ili mobitel po grupi – kako bi se prikazali videomaterijali
 - videomaterijali s uputom kako izvesti pojam na hrvatskom znakovnom jeziku (video 1 – osobe, video 2 – životinje, video 3 – radnje i video 4 – predmeti)
- Materijali za matične grupe
 - ilustracija rečenice (Slika 2)

METODA	
UVOD (2 min)	Na početku sata voditelj raspoređuje učenike u matične grupe po četiri učenika (čita raspored za R2 – matična grupa). Grupe su fizički razdvojene u prostoru. <i>Danas ćemo ponovno imati jedan zadatak pomoću kojeg ćemo naučiti razgovarati ili komunicirati na jedan poseban način. Koji? Vidjet ćete tijekom radionice! Radit ćemo u malim grupama, pažljivo slušajte! Zajedno u grupi su (čita popis djece iz grupe A u R2 – matična grupa i pokazuje im gdje će njihova grupa izvršavati zadatak), druga grupa su (čita popis djece iz grupe B u R2 – matična grupa)...</i>
MATIČNA GRUPA (5 min)	Kada su svi učenici raspoređeni u matične grupe, voditelj daje daljnje upute za slagalicu znakova iz znakovnog jezika. <i>Ovoga puta ćemo imati jednu kratku radionicu u kojoj ćemo učiti neke znakove iz hrvatskog znakovnog jezika. Zna li netko od vas što je znakovni jezik? Tko se služi znakovnim jezikom? Jeste li ikad vidjeti nekoga tko se služi znakovnim jezikom?</i>

MATIČNA GRUPA (5 min) 	Hrvatski znakovni jezik koriste osobe koje ne mogu čuti. On ima svoja pravila, a znakove čine pokreti šakama, rukama, glavom, licem, tijelom. Svaka riječ, odnosno znak, ima svoj pokret. Sada ćemo pogledati jedan video u kojem su prikazani neki znakovi iz hrvatskog znakovnog jezika. Voditelj pušta video <i>Znakovnica – Početnica (znakovni jezik)</i>.																								
ROTACIJA (2 min)	Voditelj podijeli djecu u ekspertnu grupu (čita popis djece za R2 – ekspertna grupa). Sada ćemo se podijeliti u ekspertne grupe; u tim grupama ćete naučiti znakovati određene pojmove iz hrvatskog znakovnog jezika.																								
EKSPERTNA GRUPA (15 min) 	Voditelj daje uputu i objašnjava kako će sada u ovim grupama naučiti određene pojmove. Važno je da te pokrete nauče jer će ih kasnije pokazivati svojim prijateljima kada se ponovno vrate u svoje matične grupe. Svaka ekspertna grupa dobiva po jedan tablet ili mobitel na kojem se nalaze videomaterijali. Ekspertne grupe dobivaju različite pojmove za naučiti. <table><tr><th>Osobe</th><th>Životinje</th><th>Radnja</th><th>Predmeti</th></tr><tr><td>dječak</td><td>slon</td><td>slušati</td><td>glazba</td></tr><tr><td>djevojčica</td><td>žirafa</td><td>gledati</td><td>TV</td></tr><tr><td>kuhar</td><td>mačka</td><td>voljeti</td><td>kolač</td></tr><tr><td>učiteljica</td><td>pas</td><td>ići</td><td>kuća</td></tr><tr><td>doktor</td><td>ptica</td><td>pisati</td><td>pismo</td></tr></table> Svaka grupa ima drukčiji videomaterijal koji sadrži po pet pojmova iz hrvatskog znakovnog jezika. Grupa koja je dobila „video 1 – osobe“ uči znakovati sljedećih pet pojmova: dječak, djevojčica, kuhar, učiteljica, doktor. Kada su djeca u svojim ekspertnim grupama, voditelj daje sljedeću uputu: Svaka grupa je dobila po jedan tablet. Na tabletu se nalazi video. Svaka grupa ima drukčiji video. Vaš zadatak je sada u ovim grupama naučiti izvoditi pojmove koji su prikazani u video. Možete ih zajedno uvježbati i pomagati jedni drugima. Važno je da ih dobro naučite, da postanete eksperti (stručnjaci) za ove znakove, jer ćete ih kasnije pokazivati svojim ostalim prijateljima. Dok učenici vježbaju pokrete, voditelj ide od grupe do grupe i nadgleda njihov rad.	Osobe	Životinje	Radnja	Predmeti	dječak	slon	slušati	glazba	djevojčica	žirafa	gledati	TV	kuhar	mačka	voljeti	kolač	učiteljica	pas	ići	kuća	doktor	ptica	pisati	pismo
Osobe	Životinje	Radnja	Predmeti																						
dječak	slon	slušati	glazba																						
djevojčica	žirafa	gledati	TV																						
kuhar	mačka	voljeti	kolač																						
učiteljica	pas	ići	kuća																						
doktor	ptica	pisati	pismo																						

ROTACIJA (2 min)	Voditelj zamoli učenike da se vrate u svoje matične grupe s početka sata (<i>R2 – matična grupa</i>).
MATIČNA GRUPA (10 min) 	Svaka matična grupa dobije jedan grafički prikaz rečenice koja sadrži po jedan pojam iz svake od ekspertnih grupa – svako dijete iz matične grupe ima svoju jedinstvenu ulogu: znakovati traženi pojam ostalim članovima svoje grupe kako bi i oni naučili izvođenje pojma i ponovili za njim. Primjerice: matična grupa dobije rečenicu prikazanu na slici 2. Dijete iz ekspertne grupe „osobe“ pokazuje svoj pojam („djevojčica“), a ostali učenici ponove za njim, potom dijete iz ekspertne grupe „životinje“ pokazuje svoj pojam („pas“), ostali ponavljaju, zatim treće dijete pokazuje radnju („ići“) i četvrto dijete pokaže znak za predmet („kuća“). Slika 2: Primjer rečenice „Djevojčica i pas idu kući.“ Voditelj daje uputu: <i>Svaka grupa je dobila jedan prikaz. Svaki član vaše grupe zna pokazati jedan pojam iz ovog prikaza. Vaš zadatak je sada zajednički prikazati rečenicu tako što će svatko pokazati pojam koji je naučio, a ostali će ponoviti za njim. Sada imate pet minuta da to zajedno uvježbate.</i> Voditelj obilazi grupe i pazi da svi članovi grupe aktivno sudjeluju te pomaže ako vidi da je potrebno. Važno je osigurati da sva djeca uspješno pokazuju svoj pojam, a u svrhu uključivanja djeteta izbjeglice, posebno je bitno da on/ona ispuni svoj dio zadatka. Nakon 5 minuta zajedničkog uvježbavanja rečenice, pojedine matične grupe prezentiraju svoju rečenicu ostatku razreda koji pogađa značenje. Voditelj potiče članove grupe da si međusobno čestitaju nakon uspješne izvedbe rečenice. Važno je napomenuti da ovo nije natjecanje. Voditelj daje sljedeću uputu: <i>Sada će nam svaka grupa pokazati svoju rečenicu. Ostali učenici iz drugih grupa mogu pokušati pogoditi značenje. Ako imate ideju što znači, molim vas da podignete ruku. Podsjećam, ovo nije nikakvo natjecanje, važno nam je da svaka grupa stigne pokazati svoju rečenicu i da svi učenici sudjeluju!</i>
KRAJ SATI (4 min)	Na kraju sata voditelj čestita svim grupama na uspješno izvršenom zadatku te ih potiče da si međusobno čestitaju unutar matičnih grupa (npr. „daju si pet“) i ističe važnost njihove zajedničke suradnje za krajnji ishod – svi su bitni za konačni uspjeh.

Radionica 3: Tangram slagalica

CILJ: Poticanje uzajamnog kontakta i suradnje, odnosno međusobnog poučavanja i suradničkog učenja, razvoj vještina vizualne percepcije i prostornih odnosa

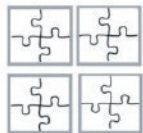
TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: Materijali za ovu radionicu nalaze se na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te su dostupni za preuzimanje na web stranici projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>).

- Uvodni video za demonstraciju slaganja tangrama (video – tangram)
- Materijali za ekspertnu grupu
 - ilustrirana uputa za slaganje tangrama, jedan prikaz po grupi (Slika 3)
 - „šalabahter“ tangram lika iz ekspertne grupe za svako dijete (Slika 4)
- Materijali za matičnu grupu
 - prikazi tangram likova za matičnu grupu, svi likovi za svaku grupu (Slika 5)

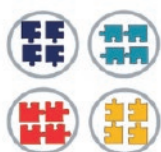
METODA	
UVOD (2 min)	Na početku sata voditelj kaže: <i>Danas ćemo pomoću jedne nove aktivnosti razvijati vještinu slaganja tangrama. Radit ćemo u malim grupama. Prvo ću vas podijeliti u grupe po četiri učenika. To su vaše matične grupe.</i> Učenici sjednu s ostalim članovima svoje grupe (R3 – matična grupa), a grupe su međusobno fizički odvojene.
MATIČNA GRUPA (8 min)	Voditelj uzme jedan tangram, okrene se prema razredu da ga svi učenici vide te nastavlja: <i>Danas ćemo učiti slagati tangram. To je jedna vrsta slagalice koja je nastala davno u Kini. Kao što vidite, ovaj kvadrat u mojoj ruci je zapravo sastavljen od sedam manjih dijelova. Oni se mogu slagati tako da se dobiju razni oblici, kao što su životinje, biljke, predmeti i slično.</i>

**MATIČNA
GRUPA
(8 min)**



Pravila za slaganje tangrama nisu teška: potrebno je složiti dijelove slagalice tako da se iskoriste svi dijelovi, da se oni ne preklapaju (voditelj to demonstrira pred učenicima) i da su svi međusobno spojeni (voditelj demonstrira). Sada ćemo pogledati jedan video u kojem ćete moći malo bolje vidjeti kako izgleda slaganje tangrama. Voditelj pusti video (video –tangram).

**EKSPERTNA
GRUPA
(10 min)**

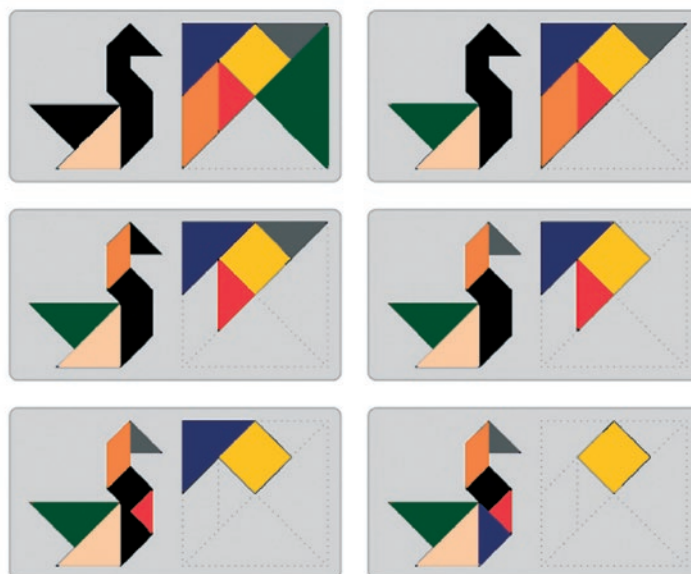


Voditelj rasporedi učenike tako da je svaki član matične grupe smješten u različitu ekspertnu grupu (R3 – ekspertna grupa). Voditelj kaže:

Sada ćemo učiti kako se od ovih tangrama slažu razni likovi, ali danas nećete učiti od mene, nego jedni od drugih. Zato ćete iz svojih matičnih grupa sada otići u ekspertne grupe.

Voditelj potom podijeli sheme za slaganje zadanih figura po grupama (Slika 3), tako da svaka grupa na sredinu stola dobije po jedan papir s prikazom slaganja. Voditelj kaže:

Sada ćete zajedno učiti slagati slike koje su vam zadane. Naučit ćete to slagati i u tome postati eksperti (stručnjaci) pa ćete svoje znanje podijeliti s ostalim članovima vaše matične grupe kada se u nju vratite. Ovo nije natjecanje, već je važno da svi naučite slagati zadani lik. Ovo je suradnički zadatak. To znači da je važno da si međusobno pomažete u učenju i da zajedno radite na zadatku. Pokušajte nekoliko puta složiti zadani lik kako biste ga što bolje naučili.



Slika 3: Prikaz za ekspertnu grupu

EKSPERTNA GRUPA (10 min)	Djeca uče slagati likove. Voditelj obilazi ekspertne grupe i provjerava surađuju li te daje pojašnjenja i pomaže ako je potrebno. Na kraju zajedničkog rada u ekspertnim grupama kaže: <i>Sada je učenje gotovo, vratit ćemo se u matične grupe s početka sata. Prije toga podijelit ću vam male sličice onog lika koji ste učili slagati. Te su sličice samo pomoć, „šalabahteri“ da se podsjetite svog lika ako bude trebalo. Svatko smije gledati samo svoj „šalabahter“! Voditelj podijeli „šalabahtere“ (Slika 4).</i>  Slika 4: „Šalabahteri“ za izvedbu tangram likova (labud, planine, srce, mačka) u matičnoj grupi						
MATIČNA GRUPA (20 min) 	Po povratku u matične grupe (R3 – matična grupa), voditelj podijeli papire na kojima se nalaze crni obrisi svih likova koje su učenici učili slagati u svojim ekspertnim grupama, njihovi nazivi na hrvatskom, arapskom i perzijskom jeziku te pripadajuća fotografija na kojoj je prikazan pojam (Slika 5) te kaže: <i>Dakle, sada je zadatak da u ovim grupama jedni druge naučite slagati likove. Ovo nije natjecanje, ne morate se truditi biti najbrži – važno je samo da svi pokažete drugim članovima svoje grupe kako se slaže vaš lik i naučite ih složiti ga. Podsjećam da svatko smije gledati samo svoj „šalabahter“!</i>  <table border="0"> <tr> <td>Hrvatski:</td> <td>labud</td> </tr> <tr> <td>Arapski:</td> <td>بجعة / baḍʿa'a</td> </tr> <tr> <td>Farsi:</td> <td>ق / ghu</td> </tr> </table>  Slika 5: Prikaz za matičnu grupu Voditelj obilazi grupe i pazi da svi surađuju te pomaže ako vidi da je potrebno. Važno je osigurati da sva djeca uspješno nauče druge članove grupe kako se slaže lik, a u svrhu uključivanja djeteta izbjeglice, posebno je bitno da on/ona uspješno pokaže drugima kako se slaže njegov/njezin lik.	Hrvatski:	labud	Arapski:	بجعة / baḍʿa'a	Farsi:	ق / ghu
Hrvatski:	labud						
Arapski:	بجعة / baḍʿa'a						
Farsi:	ق / ghu						
KRAJ SATI (2 min)	Na kraju sata voditelj čestita svim grupama na uspješno izvršenom zadatku te ih potiče da si međusobno čestitaju unutar matičnih grupa (npr. „daju si pet“) i ističe važnost njihove suradnje za krajnji ishod – svi su bitni za konačni uspjeh.						

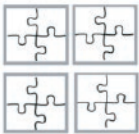
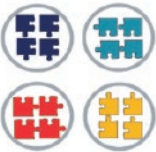
Radionica 4: Glazbena slagalica

CILJ: Suradnja, uvježbavanje i usklađivanje ritmova, upoznavanje s novim zvukovima

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: Materijali za ovu radionicu nalaze se na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te su dostupni za preuzimanje na web stranici projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>).

- Snimka pjesme (*The lion sleeps tonight*)

METODA	
UVOD (2 min)	Na početku sata voditelj kaže: <i>Danas ćemo ponovno raditi jednu aktivnost u malim grupama. Prvo ću vas ja podijeliti u grupe (čita popis djece za R4 – matična grupa). To su vaše matične grupe u koje ćete se na kraju sata ponovno vratiti.</i>
MATIČNA GRUPA (8 min) 	Učenici sjednu s ostalim članovima svoje grupe, a grupe su međusobno fizički odvojene. Voditelj pusti pjesmu i kaže: <i>Danas ćemo imati jednu glazbenu radionicu. Za početak ću vam pustiti pjesmu uz koju ćemo danas učiti razne pokrete. Izvođenje pokreta ćete vježbati u svojim ekspertnim grupama u koje ćemo se sada podijeliti (čita popis djece za grupe iz R4 – ekspertna grupa i zadaje pripadajući pokret: lupkanje prstima, pljeskanje, tapšanje koljena i lupanje nogama).</i>
EKSPERTNA GRUPA (15 min) 	Voditelj: <i>Sada ćete u ovim ekspertnim grupama zajednički trebati osmisliti na koji ćete način izvesti pjesmu. Ja ću vam pustiti pjesmu, a vi se trebate dogovoriti oko načina na koji ćete ju izvesti. Trebate dobro uvježbati izvođenje tog zadatka jer ćete to trebati pokazati članovima svoje matične grupe kada se u nju vratite!</i> Voditelj pusti prvu minutu pjesme koja se više puta ponavlja kako bi djeca mogla uvježbavati izvođenje. Voditelj obilazi ekspertne grupe i provjerava surađuju li u osmišljavanju te daje pojašnjenja ako je potrebno. Prije zadnjeg puštanja pjesme upozori razred da će to biti posljednji put.

MATIČNA GRUPA (15 min) 	Voditelj pozove učenike da se vrate u svoje matične grupe i kaže: <i>Sada je vaš zadatak da u ovim grupama naučite zajedno izvoditi pjesmu. Ponovno ću vam tri puta pustiti pjesmu, a vi se trebate uskladiti. Nakon toga svaka će grupa pokazati ostatku razreda svoju izvedbu pjesme.</i> Nakon što tri puta isprobaju zajedničko izvođenje, grupe prezentiraju svoje izvedbe pred razredom. Nakon što grupa završi s izvedbom, voditelj ih potiče da si međusobno čestitaju, npr. tako što „daju pet“ jedni drugima.
KRAJ SATA (2 min)	Na kraju sata voditelj čestita svim grupama na uspješno izvršenom zadatku te ističe važnost njihove zajedničke suradnje za krajnji ishod – svi su bitni za konačni uspjeh.

Često postavljana pitanja

Niže su opisane neke od situacija koje se mogu dogoditi u razredu tijekom provedbe radionice temeljene na metodi suradničkog učenja te su dane smjernice za reagiranje u tim situacijama. Ipak, vi kao učitelji, nastavnici i stručni suradnici najbolje poznajete razrede u kojima ćete provoditi ove radionice – stoga je važno da na temelju ovih preporuka, ali i razredne klime, odaberete prikladan način reagiranja.

Što ako dijete izbjeglica nije u razredu onoga dana kada se izvodi radionica?

U slučaju da dijete izbjeglica nije u školi na dan kada je radionica planirana, ona se odgađa i prebacuje na prvi sljedeći mogući sat. Prisjetimo se, cijela intervencija se temelji na međugrupnom kontaktu i za cilj ima poboljšanje stavova prema članovima druge grupe, u ovom slučaju djeci izbjeglicama. Kako bi se radionica mogla izvesti, nužno je da dijete izbjeglica bude prisutno kako bi se mogao ostvariti izravni kontakt. No zapamtite, ovo je informacija za voditelja radionice, ne i za sudionike/učenike.

Što ako neko drugo domicilno dijete nije u razredu onoga dana kada se provodi radionica?

U slučaju da jedno ili više domicilne djece nije u razredu toga dana, radionica se normalno provodi. Držite se rasporeda raspodjele u grupe koji prilagođavate za potrebe tog susreta.

Što ako broj učenika nije djeljiv s brojem grupa?

Prilagodite grupe s obzirom na situaciju: primjerice, jedan učenik ide u dvije matične grupe ili dva učenika iz iste matične grupe idu u istu ekspertnu grupu pa po povratku u svoju matičnu grupu zajednički pokazuju svoj dio zadatka ostalima u grupi. Važno je da to nije grupa u kojoj je dijete izbjeglica.

Što ako je neki učenik ili neka grupa sporija ili manje uspješna od drugih?

Važno je na razini grupe/razreda dodatno naglasiti da brzina nije bitna te da je ključ u suradnji.

Što ako se učenici unutar jedne grupe ili grupe međusobno počnu nadmetati?

Ponovno je važno poslati poruku da je suradnja glavni cilj te da nema natjecanja. Jedan od prijedloga za eliminaciju natjecanja kod radionice slaganja tornja od čaša je, primjerice, osiguravanje malog pomaka u započinjanju aktivnosti – ako grupe ne krenu istovremeno, tada se ne može uspoređivati koliko je tko brzo složio toranj.

5. INTERVENCIJSKI PROGRAM ZA ŠKOLE ILI RAZREDE KOJE JOŠ NE POHAĐAJU DJECA IZBJEGLICE (METODA ZAMIŠLJENOG KONTAKTA)

Metodičke napomene

Svaka radionica u sklopu intervencije zamišljenog kontakta sastoji se od četiri koraka:

1. Uvod i definicija vanjske grupe (to su uvijek djeca izbjeglice)
2. Zamišljanje
3. Individualno pojačavanje učinka zamišljanja
4. Grupno pojačavanje učinka zamišljanja

Ovdje ćemo ukratko objasniti svaki od koraka te dati neke opće smjernice za primjenu metode zamišljenog kontakta u razrednom okruženju.

1. Uvod i definicija vanjske grupe

Kako bi djeca mogla uspješno zamisliti susret s djetetom izbjeglicom, važno je objasniti im tko su djeca izbjeglice. Naime, moguće je da neka djeca, posebice mlađa, neće znati značenje pojma izbjeglica ili će pak imati neku svoju definiciju koja ne mora biti točna. Stoga je posebno važno u prvoj radionici svim učenicima pružiti istu definiciju pojma kroz prikazivanje jednostavne prezentacije. Prezentacija koja je pripremljena kao popratni materijal za ovaj priručnik (dostupna na <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>) sadrži samo osnovne informacije kako bi bila jasna svoj djeci, uključujući i onu najmlađu. Također, prezentacija ne govori o kulturnim specifičnostima pojedinih skupina izbjeglica, jer to nije cilj ove intervencije – cilj je usvajanje pojma izbjeglice, posebno djece izbjeglica, povećanje spremnosti i otvorenosti za stupanje u kontakt s djecom izbjeglicama u budućnosti (odakle god ona dolazila), razvijanje svijesti o mogućim izazovima u komunikaciji (npr. nepoznavanje jezika) i osmišljavanje načina kako bi se ti izazovi mogli prevladati. Djeci također treba olakšati zamišljanje, jer dosadašnja istraživanja pokazuju da je za uspjeh metode važno da zadatak ne bude previše zahtjevan. Zato su u prezentaciji priložene i fotografije različite djece, a sva djeca prikazana na fotografijama zaista jesu djeca izbjeglice.

U uvodnom je dijelu važno sporije davati uputu i provjeriti s učenicima je li im sve jasno, imaju li dodatnih pitanja i jesu li spremni za zamišljanje, naročito u prvoj primjeni metode. Nakon prve radionice prezentacija više nije potrebna, već se može samo ukratko podsjetiti tko su djeca izbjeglice. Voditelj se na prezentaciju može još vratiti ako primijeti da djeca nisu razumjela zadatak.

2. Zamišljanje

Drugi korak metode zamišljenog kontakta uključuje zamišljanje ugodnog i pozitivnog susreta s djetetom izbjeglicom. Kako bi se djeci olakšalo zamišljanje, voditelj im pročita početak scenarija u kojem opiše prve trenutke susreta i smjesti ga u određeni kontekst. Nakon toga učenici na poticaj nastavnika nastavljaju sami detaljnije zamišljati susret, onako kako oni žele. Samostalno zamišljanje voditelj potiče i blago usmjerava postavljanjem otvorenih potpitanja na kraju scenarija.

Scenariji pripremljeni u sklopu ovog projekta temelje se na rezultatima istraživanja djelovanja metode zamišljenog kontakta, ali i na prijedlozima nastavnika i stručnih suradnika koji su u svakodnevnom kontaktu s djecom osnovnoškolske dobi. Kako bi scenariji bili realni, oni se razlikuju ovisno o tome provodi li se intervencija s mlađom djecom (u razrednoj nastavi) ili sa starijom (u predmetnoj nastavi).

Važno je i da djeca u svakoj od radionica zamišljaju neki drugi scenarij u kojem susreću neko drugo dijete izbjeglicu. Takva raznolikost u zamišljanju povezuje se s većom vjerojatnosti da će se učinak intervencije „proširiti“ na djecu izbjeglice općenito, a ne samo na djecu koja su vrlo slična onoj koju su učenici zamislili. U nastavku su opisani scenariji koji se koriste u pojedinim radionicama:

RADIONICA 1 	Djeca zamišljaju susret s djetetom izbjeglicom u svome razredu. Ovo je osnovni scenarij koji se najčešće koristi u istraživanjima. Jednostavan je za zamisliti neovisno o dobi djece i u skladu je s provedbom u školskom kontekstu, zbog čega se koristi u prvoj radionici.
RADIONICA 2  	Scenarij za zamišljeni kontakt uključuje razrađeni opis konteksta, odnosno okruženja u kojem se susret odvija. Takav pristup pomaže djeci da si detaljnije predoče susret, što se povezuje s boljim učinkom i na neki je način nadogradnja na prvu radionicu. Kako bi scenariji bili realistični i za mlađu i za stariju djecu, postoje dvije verzije. Učenici u nižim razredima zamišljaju susret u svom najdražem parku, a u višim razredima u svome kvartu. Oba su okruženja djeci poznata, što dodatno olakšava zamišljanje.
RADIONICA 3  	Scenariji u trećoj radionici uključuju još jedan aspekt koji se pokazao korisnim za primjenu ove metode – suradnju sa zamišljenim djetetom izbjeglicom. Kroz suradnju, odnosno rad na zajedničkom zadatku, taj zamišljeni kontakt postaje intenzivniji i može dovesti do snažnijih učinaka. Djeca u nižim razredima zamišljaju da zajedno s izbjeglicom pomažu susjedu čistiti snijeg, a u višim razredima da zajedno pomažu mlađoj djeci skinuti loptu s drveta.
RADIONICA 4  	U posljednjoj radionici snažnije se istakne povezanost sa zamišljenim djetetom izbjeglicom tako što se naglasi pripadnost istoj grupi. Djeca u nižim razredima zamišljaju da su u grupi s djetetom izbjeglicom tijekom natjecateljske igre na dječjem rođendanu, a starija djeca zamišljaju da su u istom sportskom timu na natjecanju. Kako bi ton zamišljanja ujedno bio ugodan, važno je da njihov tim pobijedi.

3. Individualno pojačavanje učinka zamišljanja

Nakon što neko vrijeme provedu u zamišljanju scenarija (svakog od četiri gore navedena), učenici sudjeluju u nekom obliku individualnog pojačavanja učinka zamišljanja. Time se postiže da detaljnije zamisle susret s djetetom izbjeglicom i da ga bolje zapamte. Prije početka aktivnosti važno je djeci reći koliko imaju vremena, a pred kraj ih podsjetiti koliko je vremena ostalo, kako bi mogli na vrijeme završavati svoje radove. Također, potrebno je unaprijed najaviti da će se njihovi radovi pokupiti, odnosno da neće ostati kod njih.

Individualno pojačavanje učinka može se ostvariti na različite kreativne načine koji su primjereni dobi djece. Sa starijom se djecom uglavnom radi pisanje sastava, kako bi se kroz analizu njihovih uradaka moglo detaljnije istražiti tijek procesa zamišljanja, a s mlađom se često koriste i druge metode, poput crtanja. Dok djeca pišu sastav ili crtaju, voditelji im mogu postavljati potpitanja koja bi ih mogla podsjetiti što još mogu napisati/nacrtati i kako mogu detaljnije zamisliti susret.

4. Grupno pojačavanje učinka zamišljanja

Osim što se učinak može pojačavati individualno, kroz detaljnije samostalno zamišljanje susreta s djetetom izbjeglicom, snažnije djelovanje može se postići i kroz grupni razgovor na razini razreda. U razgovoru se djeca mogu javiti i podijeliti s ostalim učenicima ono što su zamislili, pročitati svoj sastav ili pokazati i objasniti crtež. Voditelj u tom trenutku ima dvostruki zadatak – provjeriti je li dijete dobro shvatilo zadatak te još malo potaknuti zamišljanje postavljanjem specifičnijih potpitanja. Potpitanja trebaju djetetu dozvoliti da samo detaljnije osmisli svoj susret s djetetom izbjeglicom. Iako u pojedinim radionicama postoje primjeri takvih pitanja, voditelji mogu na temelju priče koju će djeca ispričati postaviti i neka dodatna.

Za ovaj je dio radionice izrazito važno stvoriti razrednu atmosferu u kojoj je djeci ugodno podijeliti svoje zamišljene scenarije s drugima te blago ispraviti onu djecu koja su možda zamislila neugodan susret ili nisu zamislila susret s djetetom izbjeglicom. Više konkretnih smjernica za grupni razgovor nalazi se u samim radionicama te u rubrici „Često postavljana pitanja“ (ČPP) na kraju ovog dijela priručnika.

U nastavku priručnika opisane su pojedine radionice u obliku priprema za sat. Prvo su predstavljene radionice za djecu u nižim razredima (od 2. do 4. razreda), a nakon toga radionice za više razrede (od 5. do 8. razreda).

Opis radionica – Niži razredi (2. – 4. razred)

Radionica 1: Osnovni scenarij

CILJ: Upoznavanje djece sa značenjem termina „izbjeglice“. Razvijanje pozitivnijih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu osnovnog scenarija zamišljenog kontakta.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR:

- PowerPoint prezentacija (PPT) „Djeca izbjeglice“ – dostupna na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te za preuzimanje s web stranice projekta IRCiS: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>
- papiri, pribor za crtanje (olovke i bojice/flomasteri)

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (5 min) 	Voditelj kaže: „Danas ćemo raditi vježbu zamišljanja. Trebat ćete zamisliti da ste sreli dijete koje je izbjeglica i da se lijepo družite neko vrijeme. Kasnije ćemo nešto i crtati na tu temu pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.“ Voditelj podijeli papire te potom pokrene PPT „Djeca izbjeglice“. Uz prvi slajd kaže: „Za početak, znate li vi tko su izbjeglice?“ Učenici odgovaraju na pitanje. Voditelj cijelom razredu daje jednako objašnjenje uz drugi slajd: „Izbjeglice su ljudi koji su morali otići iz svoje zemlje zato što su tamo bili u opasnosti. Najčešće odlaze jer u njihovim zemljama traje rat zbog kojeg tamo nisu sigurni pa zaštitu traže u drugim, sigurnim zemljama, među kojima je i Hrvatska.“ Uz treći slajd, voditelj kaže: „Djeca izbjeglice koja dolaze u Hrvatsku dolaze iz drukčije kulture. To znači da govore drugim jezikom, ponekad imaju drukčije običaje i navike, išli su u škole koje su imale drukčije programe, neki se drukčije oblače i izgledaju drukčije. Kada stignu u Hrvatsku, uglavnom ne znaju naš jezik te im treba vremena da ga dobro nauče. Zato im je često teško sporazumjeti se s prijateljima i učiteljima.“ Uz četvrti slajd te uz prikazivanje posljednja dva slajda (peti i šesti): „Unatoč tome, jednako se vole igrati, vole sportove, kućne ljubimce, knjige, glazbu, igrice i slično. Djeca izbjeglice slična su vama, a istovremeno posebna, kao i svatko od vas.“

ZAMIŠLJANJE (3 min)



Voditelj kaže: „Sada kada znamo tko su djeca izbjeglice, malo ćemo zamišljati kako bi bilo sresti se s nekim od njih. Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“

Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija.

„Zamisli da je dijete koje je izbjeglica došlo u tvoj razred i da njemu ili njoj učiteljica kaže da sjedne pored tebe. Tvoji prijatelji iz razreda uzbuđeni su što ćete se svi imati priliku upoznati i potiču te da pričaš s djetetom izbjeglicom. U početku ne zna što da ti kaže, jer slabo govori hrvatski jezik, ali uskoro se počnete družiti. Ubrzo zvoni za kraj sata.

Kako izgleda dijete izbjeglica? [pauza]

Kako se možete razumjeti ako on ili ona slabo govori hrvatski jezik? [pauza]

Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza]

Sada neko vrijeme sjedite i zamišljajte ovaj susret.“

Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove učenike da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.

INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (25 min)



Voditelj kaže: „Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli dijete koje je izbjeglica. Sada na papire koje ste dobili napišite svoje ime i prezime i nacrtajte kako je izgledao taj susret. Pokušajte nacrtati što je moguće više detalja, nacrtajte kako je izgledalo dijete koje ste zamislili, što ste radili skupa... Pored ili ispod slike kratko opišite što ste radili, kako ste se osjećali, kako mislite da se to dijete osjećalo. Možete i navesti na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli ili što god biste još htjeli reći. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.“

Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade crtež te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).

**GRUPNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(10 min)**



Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput:

„Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvalo to dijete?“

„Po čemu si zaključio/la da je to dijete izbjeglica?“

„Gdje ste sjedili? Jeste li razgovarali pod satom ili pod odmorom?“

„Kako ste započeli razgovor?“

„Što ste radili?“

„Kako ste razgovarali? Na kojem jeziku? Jeste li se razumjeli?“

„Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj?“

„Je li vam se pridružio još netko od tvojih prijatelja iz razreda?“

„Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim djetetom?“

Tijekom razgovora dijete se potiče da još detaljnije zamisli susret i da ga podijeli s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti djecu ako su zamislila npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP).

Do kraja sata potakne se više djece da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij.

Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 2: Razrađeni scenarij

CILJ: Razvijanje pozitivnijih dječjih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu zamišljenog kontakta s razrađenim scenarijem.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: ■ papiri, pribor za crtanje (olovke i bojice/flomasteri)

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (2 min) 	Voditelj kaže: <i>„Danas ćemo ponovno zamišljati da ste sreli dijete koje je izbjeglica, ali ovoga puta ćete zamisliti neko drugo dijete. Prije nego što krenemo, ponovit ću još jednom da su djeca izbjeglice ona djeca koja su iz svoje zemlje otišla zato što je tamo rat ili su na neki drugi način bila izložena nepravdama i opasnostima. U svojoj zemlji nisu sigurna pa dolaze u druge, sigurne zemlje, među kojima je i Hrvatska. U početku ne znaju dobro hrvatski jezik pa im je zato teško razumjeti prijatelje i učitelje. Kasnije ćemo opisati taj susret pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.”</i> Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: <i>„Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“</i> Djeca se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. <i>„Zamisli da si u svom najdražem parku. Vani je lijep i sunčan proljetni dan. Čuješ kako pjevaju ptice i osjećaš miris proljetnog cvijeća. Danas vani nema tvojih prijatelja pa se igraš sam. Tada primijetiš da je u park došlo još jedno dijete tvojih godina. Sjetiš se da si čuo od prijatelja da je to dijete izbjeglica, da je doselilo u obližnju ulicu i da slabo govori hrvatski. U početku ne znaš kako prići njemu ili njoj, ali se ubrzo počnete zajedno igrati i zabavljati.</i> <i>Kako izgleda dijete izbjeglica?</i> [pauza] <i>Kako se možete razumjeti ako on ili ona slabo govori hrvatski jezik?</i> [pauza] <i>Što sve radite zajedno u parku?</i> [pauza] <i>Što možete učiniti da postanete prijatelji?</i> [pauza] <i>Sada neko vrijeme sjedite i nastavite zamišljati ovaj susret.”</i> Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove učenike da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.

**INDIVIDUALNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(25 min)**


Voditelj kaže: „*Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli dijete koje je izbjeglica. Sada na papire koje ste dobili napišite svoje ime i prezime i nacrtajte kako je izgledao taj susret. Pokušajte nacrtati što je moguće više detalja, nacrtajte kako je izgledalo dijete koje ste zamislili, što ste radili skupa... Pored ili ispod slike kratko opišite što ste radili, kako ste se osjećali, kako mislite da se to dijete osjećalo. Možete i navesti na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli ili što god biste još htjeli reći. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.*“

Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade crtež te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).

**GRUPNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(10 min)**


Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput:

„*Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvalo to dijete?*“

„*Po čemu si zaključio/la da je to dijete izbjeglica?*“

„*Kako ste započeli razgovor?*“

„*Što ste radili?*“

„*Kako ste razgovarali? Na kojem jeziku? Jeste li se razumjeli?*“

„*Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj?*“

„*Je li vam se kasnije pridružio još netko od tvojih prijatelja?*“

„*Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim djetetom?*“

Tijekom razgovora potiče se dijete da još detaljnije zamisli susret i da ga podijeli s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti djecu ako su zamislila npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP).

Do kraja sata potakne se više djece da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij.

Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 3: Scenarij suradnje

- CILJ:** Razvijanje pozitivnijih dječjih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu zamišljenog kontakta koji uključuje suradnju s članom vanjske grupe.
- TRAJANJE:** 1 školski sat
- PRIBOR:** ■ papiri, pribor za crtanje (olovke i bojice/flomasteri)

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (2 min) 	Voditelj kaže: „Danas ćemo još jednom zamišljati susret s djetetom izbjeglicom, ali ćete zamisliti neko dijete koje dosad niste zamislili. Dakle, zamišljat ćete da ste sreli dijete koje je otišlo iz svoje zemlje zato što je tamo rat ili je na neki drugi način bilo izloženo nepravdama i opasnostima. Kod nas u Hrvatskoj to je dijete na sigurnom, ali u početku slabo govori naš jezik, zbog čega mu je teško razumjeti prijatelje iz razreda i učitelje. Za početak ću vam podijeliti papire na koje ćete kasnije opisati taj susret.“ Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: „Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“ Djeca se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. „Zamisli da je zima i da je preko noći palo puno snijega. Veseliš se izaći van i graditi snjegovića! U tvojoj ulici stariji susjed čisti snijeg, a do njega dolazi dijete tvojih godina i počne mu pomagati. Prepoznaješ da je to dijete izbjeglica čija se obitelj nedavno doselila u ulicu. Odlučiš i ti pomoći susjedu. Iako dijete izbjeglica slabo govori hrvatski jezik, vas se dvoje dobro zabavljate dok zajedno čistite snijeg.“ Kako izgleda dijete izbjeglica? [pauza] Kako ćete se sporazumjeti ako to dijete slabo govori hrvatski jezik? [pauza] Kako se sve možete zabavljati dok pomažete? [pauza] Što možete raditi zajedno kada završite s čišćenjem? [pauza] Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza] Ostanite još malo sjediti i zamišljajte ovaj susret.“ Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove učenike da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.

**INDIVIDUALNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(25 min)**


Voditelj kaže: „*Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste pomagali susjedu zajedno s djetetom koje je izbjeglica. Sada na papire koje ste dobili napišite svoje ime i prezime i nacrtajte kako je izgledao taj susret. Pokušajte nacrtati što je moguće više detalja, nacrtajte kako je izgledalo dijete koje ste zamislili, što ste sve radili nakon čišćenja snijega. Pored ili ispod slike kratko opišite što ste radili, kako ste se osjećali te kako mislite da se to dijete osjećalo. Možete i navesti na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli ili što god biste još htjeli reći. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.*“

Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade crtež te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).

**GRUPNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(10 min)**


Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput:

„*Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvalo to dijete?*“

„*Po čemu si zaključio/la da je to dijete izbjeglica?*“

„*Kako ste pomagali susjedu? Je li vam bilo teško? Što ste još radili dok ste pomagali susjedu?*“

„*Jeste li nešto radili nakon toga?*“

„*Kako ste započeli razgovor? Na kojem jeziku? Jeste li se razumjeli?*“

„*Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj o sebi? Što bi još želio/la saznati o djetetu izbjeglici?*“

„*Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim djetetom?*“

Razgovor služi tome da djeca još detaljnije zamisle susret i da ga podijele s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti djecu ako su zamislila npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP).

Do kraja sata potakne se više djece da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij.

Na kraju se pakuje dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 4: Scenarij zajedničke grupe

CILJ: Razvijanje pozitivnijih dječjih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu zamišljenog kontakta koji uključuje i elemente zajedničkog grupnog identiteta.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: ■ papiri, pribor za crtanje (olovke i bojice/flomasteri)

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (2 min) 	Voditelj kaže: „Danas ćemo ponovno zamišljati da ste sreli dijete koje je izbjeglica, ali sada opet zamislite neko dijete koje još niste zamišljali! Ponovit ću još samo jednom da su djeca izbjeglice ona djeca koja su iz svoje zemlje otišla zato što je tamo rat ili su na neki drugi način bila izložena nepravdama i opasnostima. U svojoj zemlji nisu sigurni pa dolaze u druge, sigurne zemlje, među kojima je i Hrvatska. U početku ne znaju dobro hrvatski jezik pa im je zato teško razumjeti prijatelje i učitelje. Kasnije ćemo nešto i crtati na tu temu pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.“ Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: „Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“ Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. „Zamisli da si u igraonici na rođendanskoj proslavi svog prijatelja. Sve je oko tebe puno balona i igračaka. Primijetiš da se među djecom nalazi i jedno dijete koje ne poznaješ, ali za koje si čuo da je izbjeglica. Uskoro dođe vrijeme za igru pa vas voditelji rasporede u grupe u kojima trebate pronaći što više balona iste boje. Ti si u grupi s djetetom koje je izbjeglica. Prvo nisi siguran kako ćete se družiti, jer to dijete slabo govori hrvatski jezik, ali uskoro počnete zajedno tražiti balone i pomagati jedan drugome, a usto se i dobro zabavljate! Na kraju igre, vaša je grupa pobijedila! Kako izgleda dijete izbjeglica? [pauza] Kako se možete razumjeti, ako on ili ona slabo govori hrvatski jezik? [pauza] Što sve radite zajedno, kako se zabavljate? [pauza] Kako ćete proslaviti pobjedu? [pauza] Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza]

ZAMIŠLJANJE (3 min)	<i>Ostanite još malo sjediti i zamišljajte ovaj susret. “</i> Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove učenike da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.
INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (25 min)	Voditelj kaže: <i>„Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli dijete koje je izbjeglica. Sada na papire koje ste dobili trebate napisati svoje ime i prezime i nacrtati kako je izgledao taj susret. Pokušajte nacrtati što je moguće više detalja, nacrtajte kako je izgledalo dijete koje ste zamislili, što ste radili zajedno... Pored možete i kratko napisati što ste radili, kako ste se osjećali, kako mislite da se to dijete osjećalo. Možete i navesti na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.“</i> Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade crtež te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).
GRUPNO POJAČAVANJE UČINKA (10 min)	Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput: <i>„Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvalo to dijete?“</i> <i>„Po čemu si zaključio/la da je to dijete izbjeglica?“</i> <i>„Kako ste započeli razgovor?“</i> <i>„Što ste sve radili dok ste se natjecali?“</i> <i>„Kako ste proslavili pobjedu? Što ste radili nakon toga?“</i> <i>„Kako ste razgovarali? Na kojem jeziku? Jeste li se razumjeli?“</i> <i>„Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj?“</i> <i>„Jesu li još neka druga djeca bila u grupi s vama?“</i> <i>„Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim djetetom?“</i> Tijekom razgovora potiče se dijete da još detaljnije zamisli susret i da ga podijeli s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti djecu ako su zamislila npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP). Do kraja sata potakne se više djece da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij. Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Opis aktivnosti – Viši razredi (5. – 8. razred)

Radionica 1: Osnovni scenarij

CILJ: Upoznavanje djece sa značenjem termina „izbjeglice“. Razvijanje pozitivnijih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu osnovnog scenarija zamišljenog kontakta.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR:

- PowerPoint prezentacija (PPT) „Djeca izbjeglice“ – dostupna na USB-u koji je sastavni dio ovog priručnika te za preuzimanje s web stranice projekta IRCiS: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>,
- Papiri, olovke

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (5 min) 	Voditelj kaže: „Danas ćemo raditi jednu vježbu zamišljanja. Trebat ćete zamisliti da ste sreli svog vršnjaka koji je izbjeglica i da se družite neko vrijeme. Kasnije ćemo nešto i pisati na tu temu pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.“ Voditelj podijeli papire te potom pokrene PPT „Djeca izbjeglice“. Uz prvi slajd kaže: „Za početak, znate li vi tko su izbjeglice?“ Učenici odgovaraju na pitanje. Voditelj cijelom razredu daje jednako objašnjenje uz drugi slajd: „Izbjeglice su ljudi koji su morali otići iz svoje zemlje zato što su tamo bili u opasnosti. Najčešće odlaze jer u njihovim zemljama traje rat zbog kojeg tamo nisu sigurni pa zaštitu traže u drugim, sigurnim zemljama, među kojima je i Hrvatska.“ Uz treći slajd, voditelj kaže: „Djeca izbjeglice koja dolaze u Hrvatsku dolaze iz drukčije kulture. To znači da govore drugim jezikom, ponekad imaju drukčije običaje, išli su u škole koje su imale drukčije programe, neki se drukčije oblače i izgledaju drukčije. Kada stignu u Hrvatsku, uglavnom ne znaju naš jezik te im treba vremena da ga dobro nauče. Zato im je često teško sporazumjeti se s prijateljima i nastavnicima.“ Uz četvrti slajd te uz prikazivanje posljednjih dvaju slajdova (peti i šesti): „Bez obzira na razlike, djeca izbjeglice imaju slične interese kao i vi, vole sportove, igraju igrice, gledaju filmove, serije, koriste društvene mreže i YouTube... Djeca izbjeglice slična su vama, a istovremeno posebna, kao i svatko od vas.“

ZAMIŠLJANJE (3 min)



Voditelj kaže: „Sada kada znamo tko su izbjeglice, zamolit ću vas da pokušate zamisliti kako bi bilo sresti se s njima. Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“

Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija.

„Zamisli da je tvoj vršnjak ili vršnjakinja izbjeglica došao u tvoj razred i da mu nastavnica kaže da sjedne pored tebe. Tvoji prijatelji iz razreda uzbuđeni su što ćete se svi imati priliku upoznati i potiču te da pričaš s vršnjakom koji je izbjeglica. U početku ne zna što da ti kaže, jer slabo govori hrvatski jezik, ali uskoro se počnete družiti. Ubrzo zvoni za kraj sata.“

Kako izgleda tvoj vršnjak ili vršnjakinja izbjeglica? [pauza]

Kako se možete razumjeti ako slabo govori hrvatski jezik? [pauza]

Što sve možete zajedno raditi pod odmorom da vam bude zabavno? [pauza]

Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza]

Sada neko vrijeme sjedite i zamišljajte ovaj susret.“

Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove djecu da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.

INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (22 min)



Voditelj kaže: „Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli svog vršnjaka ili vršnjakinju izbjeglicu. Sada na papire koje ste dobili prvo napišite svoje ime i prezime, a nakon toga napišite sastav u kojem ćete opisati kako je izgledao taj zamišljeni susret. Pokušajte navesti što je moguće više detalja, napišite kako je vaš novi prijatelj ili prijateljica izgledao, što ste radili zajedno, kako ste se osjećali dok ste se družili, kako mislite da se on ili ona osjećao/la. Možete i opisati na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli ili što god biste još htjeli reći. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj opis u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.“

Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade sastav te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).

**GRUPNO
POJAČAVANJE
UČINKA
(10 min)**



Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput:

„Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvao tvoj zamišljeni vršnjak ili vršnjakinja?“

„Po čemu si zaključio/la da je izbjeglica?“

„Gdje ste sjedili? Jeste li razgovarali pod satom ili pod odmorom?“

„Kako ste započeli razgovor? Na kojem jeziku ste razgovarali? Jeste li se razumjeli?“

„Što ste sve radili zajedno?“

„Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj o sebi? Što bi još volio/la saznati o njemu/njoj?“

„Je li vam se pridružio još netko iz razreda?“

„Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim vršnjakom? Zašto? Što bi se trebalo dogoditi da postanete prijatelji?“

Razgovor služi tome da djeca još detaljnije zamisle susret i da ga podijele s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti djecu ako su zamislila npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP).

Do kraja sata potakne se više učenika da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i druge da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij.

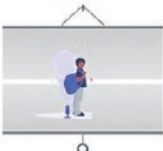
Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 2: Razrađeni scenarij

CILJ: Razvijanje pozitivnijih stavova prema djeci izbjeglicama kroz pri-
mjenu zamišljenog kontakta s razrađenim scenarijem.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: ■ papiri, olovke

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (2 min) 	Voditelj kaže: „Danas ćemo ponovno zamišljati da ste sreli svog vršnjaka ili vršnjakinju izbjeglicu, ali ovoga ćete puta zamisliti neku drugu osobu. Prije nego što krenemo, ponovit ću još samo jednom da su djeca izbjeglice ona djeca koja su iz svoje zemlje otišla zato što su im tamo životi ugroženi zbog rata ili su na neki drugi način bila izložena nepravdama i opasnostima. <i>U svojoj zemlji nisu sigurni pa dolaze u druge, sigurne zemlje, među kojima je i Hrvatska. U početku ne znaju dobro hrvatski jezik pa im je zato teško sporazumjeti se s prijateljima iz razreda i nastavnicima. Kasnije ćemo opisati taj susret u sastavu pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.“</i> Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: „Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“ Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. <i>„Zamisli da šećeš po svom kvartu. Lijep je i sunčan proljetni dan. Vidiš susjede koji prolaze pored tebe i aute na cesti. Dok se približavaš svome domu, primijetiš svog vršnjaka ili vršnjakinju u ulici. Ti njega ili nju zapravo ne poznaješ, ali čuo si da je izbjeglica i da slabo govori hrvatski jezik. Hodate jedan prema drugome i odlučiš se zaustaviti i pozdraviti.</i> <i>Iako u početku niste sigurni što reći jedno drugome, uskoro se počnete družiti i zabavljati.</i> <i>Kako izgleda tvoj vršnjak ili vršnjakinja izbjeglica? [pauza]</i> <i>Kako se možete razumjeti ako slabo govori hrvatski jezik? [pauza]</i> <i>Što sve radite zajedno kako biste se zabavili? [pauza]</i> <i>Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza]</i> <i>Sada neko vrijeme sjedite i nastavite zamišljati ovaj susret.“</i> Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove djecu da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.

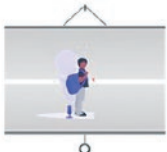
INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (25 min) 	Voditelj kaže: „Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli svog vršnjaka ili vršnjakinju izbjeglicu. Sada na papire koje ste dobili prvo napišite svoje ime i prezime, a nakon toga napišite sastav u kojem ćete opisati kako je izgledao taj zamišljeni susret. <i>Pokušajte navesti što je moguće više detalja, napišite kako je izgledao vaš novi prijatelj ili prijateljica, što ste radili zajedno, kako ste se osjećali dok ste se družili, kako mislite da se osjećao on ili ona. Možete i opisati na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.“</i> Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade sastav te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).
GRUPNO POJAČAVANJE UČINKA (10 min) 	Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput: „Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvao tvoj zamišljeni vršnjak ili vršnjakinja?“ „Po čemu si zaključio/la da je izbjeglica?“ „Kako ste započeli razgovor?“ „Što ste radili? Kako ste se počeli družiti? Gdje ste sve išli zajedno?“ „Na kojem ste jeziku razgovarali? Jeste li se razumjeli? Jeste li koristili nešto kako bi vam pomoglo u razgovoru?“ „Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj?“ „Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim vršnjakom? Zašto? Što bi se trebalo dogoditi da postanete prijatelji?“ Tijekom razgovora potiče se dijete da još detaljnije zamisli susret i da ga podijeli s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti učenike ako su zamislili npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP). Do kraja sata potakne se više učenika da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij. Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 3: Scenarij suradnje

CILJ: Razvijanje pozitivnijih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu zamišljenog kontakta koji uključuje i suradnju s članom vanjske grupe.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: ■ papiri, olovke, bojice (po želji)

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (2 min) 	Voditelj kaže: „Sada ćemo još jednom zamišljati susret s djetetom izbjeglicom, ali ćete danas zamisliti nekoga koga još niste zamislili. Dakle, zamišljat ćete da ste sreli vršnjaka ili vršnjakinju i da je ta osoba otišla iz svoje zemlje zato što je tamo rat ili je na neki drugi način bila izložena nepravdama i opasnostima. Ovdje u Hrvatskoj je na sigurnom, ali još ne govori dobro hrvatski jezik pa se njemu ili njoj teško sporazumjeti s prijateljima i nastavnicima. Kasnije ćemo opisati taj susret pa ću vam sada podijeliti papire – ali nemojte još ništa pisati po njima.“ Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: „Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“ Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. „Zamisli da se vraćaš iz škole i hodaš prema svojoj kući. Ispred sebe ugledaš svog vršnjaka ili vršnjakinju kako hoda u istom smjeru. Kada malo bolje pogledaš, shvatiš da je taj učenik ili učenica izbjeglica koja je stigla u tvoju školu i ide u susjedni razred. Uskoro do vas dotrči nekoliko mlađe djece koja vas zamole za pomoć i pokažu vam loptu koja im je zapela na drvetu. Iako se ne poznajete, i iako taj vršnjak ili vršnjakinja slabo govori hrvatski jezik, vas dvoje zajedno odlučite pomoći djeci. Kako izgleda taj vršnjak ili vršnjakinja? [pauza] Kako se možete razumjeti ako slabo govori hrvatski jezik? [pauza] Kako ćete se dogovoriti što trebate napraviti? [pauza] Na koji ćete način pomoći djeci skinuti loptu s drveta? [pauza] Kako ćete se zabaviti dok im pomažete? [pauza] Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza] Sada neko vrijeme sjedite i nastavite zamišljati ovaj susret.“

ZAMIŠLJANJE (3 min)	Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove djecu da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.
INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (25 min) 	Voditelj kaže: „<i>Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sa svojim vršnjakom ili vršnjakinjom izbjeglicom pomagali drugima. Sada na papire koje ste dobili prvo napišite svoje ime i prezime, a nakon toga nacrtajte strip u kojem ćete opisati kako je izgledao taj zamišljeni susret. Pokušajte nacrtati kako je izgledao vršnjak ili vršnjakinja koje ste zamislili, što ste radili skupa, kako ste pomogli mlađoj djeci, što se događalo nakon što ste im pomogli. U oblačiće (☹️) možete napisati i što ste u tom trenutku razmišljali ili kako ste se osjećali, a u drugu vrstu oblačića (😊) što ste jedno drugome rekli. Razmislite i o tome na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli. Kasnije će oni koji to budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.</i>“ Provjeri se imaju li djeca potreban materijal, a na ploči se skiciraju dva oblika oblačića za demonstraciju. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade sastav te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).
GRUPNO POJAČAVANJE UČINKA (10 min) 	Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio (prepričavanje se može raditi i pomoću stripa). Učenike se potiče pitanjima poput: „Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvao tvoj zamišljeni vršnjak ili vršnjakinja?“ „Po čemu si zaključio/la da je izbjeglica?“ „Kako ste započeli razgovor?“ „Što ste radili? Kako ste pomogli skinuti loptu s drveta? Što ste radili nakon toga?“ „Na kojem ste jeziku razgovarali? Jeste li se razumjeli? Jeste li koristili nešto kako bi vam pomoglo u razgovoru?“ „Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj?“ „Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim vršnjakom? Zašto? Što bi se trebalo dogoditi da postanete prijatelji?“ Tijekom razgovora potiče se dijete da još detaljnije zamisli susret i da ga podijeli s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti učenike ako su zamislili npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP). Do kraja sata potakne se više učenika da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij. Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Radionica 4: Scenarij zajedničke grupe

CILJ: Razvijanje pozitivnijih stavova prema djeci izbjeglicama kroz primjenu zamišljenog kontakta koji uključuje i elemente zajedničkog grupnog identiteta.

TRAJANJE: 1 školski sat

PRIBOR: ■ papiri, olovke

METODA	
UVOD I DEFINICIJA VANJSKE GRUPE (1 min) 	Voditelj kaže: „Kao i prošli put, danas ćete zamišljati susret s vašim vršnjakom ili vršnjakinjom izbjeglicom. Opet ću vas zamoliti da zamislite neku osobu koju niste zamislili ranije. Dakle, zamišljat ćete da ste sreli vršnjaka ili vršnjakinju i da je ta osoba otišla iz svoje zemlje zato što je tamo rat ili je na neki drugi način bila izložena nepravdama i opasnostima. Kod nas u Hrvatskoj je na sigurnom, ali još ne govori dobro hrvatski jezik, zbog čega joj je teško razgovarati s prijateljima i nastavnicima. Za početak ću vam podijeliti papire na koje ćete kasnije pisati sastav.“ Voditelj podijeli papire.
ZAMIŠLJANJE (3 min) 	Voditelj kaže: „Prvo ću vam pročitati uputu, a onda ćete neko vrijeme u tišini zamišljati. Udobno se smjestite u svoje stolice i opustite se. Ako želite, možete zatvoriti oči. Ako ih ne želite zatvoriti, i to je u redu. Važno je da se osjećate ugodno i da zamišljate što detaljnije.“ Djeci se omogući kratko vrijeme da se smjeste i pripreme. Voditelj čita scenarij i zastane nakon svakog pitanja na kraju scenarija. „Zamisli da si na školskom igralištu. Ljeto je i igralište je puno tvojih vršnjaka. Tamo se nalazi i jedan vršnjak ili vršnjakinja kojeg ili koju ne znaš otprije, ali čuo si da je izbjeglica i da slabo govori hrvatski jezik. Svima vam je dosadno i ne znate što biste radili. Odjednom netko predloži da organizirate sportsko natjecanje. Ti si u grupi s vršnjakom ili vršnjakinjom izbjeglicom. Upoznate se i počnete surađivati zajedno kako biste bili što bolji u igri. Pomažete jedno drugome i odlično se zabavljate. Na kraju natjecanja, vaš tim je pobijedio! Kako izgleda tvoj vršnjak ili vršnjakinja izbjeglica? [pauza] Kako ćete se sporazumjeti ako slabo govori hrvatski jezik? [pauza] Što sve radite zajedno, kako se zabavljate? [pauza] Kako ćete proslaviti pobjedu? [pauza]

ZAMIŠLJANJE (3 min)	Što možete učiniti da postanete prijatelji? [pauza] Ostanite još malo sjediti i zamišljajte ovaj susret. “ Nakon dvije minute zamišljanja (dakle, dvije minute od postavljanja prvog pitanja), voditelj pozove djecu da otvore oči i počnu raditi na sljedećem zadatku.
INDIVIDUALNO POJAČAVANJE UČINKA (25 min) 	Voditelj kaže: „Proveli ste neko vrijeme u zamišljanju da ste sreli vršnjaka ili vršnjakinju izbjeglicu. Sada na papire koje ste dobili napišite svoje ime i prezime, a nakon toga napišite sastav u kojem ćete opisati kako je izgledao taj vaš zamišljeni susret. Pokušajte opisati kako je izgledao taj vršnjak ili vršnjakinja, što ste sve radili zajedno. Spomenite i kako ste se osjećali te kako mislite da se on ili ona osjećao/la, na kojem ste jeziku razgovarali i jeste li se dobro razumjeli. Razmislite kako ste se osjećali kada ste pobijedili, kako ste proslavili pobjedu ili što god biste još htjeli reći. Kasnije će oni kojito budu htjeli moći predstaviti svoj rad u razredu, a onda ćemo pokupiti sve vaše papire.“ Provjeri se imaju li djeca potreban materijal. Voditelj zamoli djecu koja završe prebrzo da još malo razmisle i detaljnije razrade sastav te potiče djecu koja su sporija. U slučaju da cijeli razred završi ranije, moguće je skratiti ovu fazu. Voditelj djeci najavi kada im je ostalo još malo vremena (npr. 5 minuta).
GRUPNO POJAČAVANJE UČINKA (10 min) 	Voditelj pita djecu tko želi prepričati što je zamislio. Pričanje (ali i dodatno zamišljanje) potiče se pitanjima poput: „Jeste li se predstavili jedno drugome? Na koji način? Kako se zvao tvoj zamišljeni vršnjak ili vršnjakinja?“ „Po čemu si zaključio da je izbjeglica?“ „U kojem ste se sportu natjecali?“ „Kako ste započeli razgovor? Na kojem jeziku? Jeste li se razumjeli?“ „Što ste sve radili dok ste se natjecali?“ „Kako ste proslavili pobjedu? Što ste radili nakon toga?“ „Je li ti on/ona rekao/la nešto o sebi? Što si ti rekao/la njemu/njoj o sebi? Što bi još htio/la saznati o njemu/njoj?“ „Misliš li da bi mogao/la biti prijatelj/ica s tim zamišljenim vršnjakom? Zašto? Što bi se trebalo dogoditi da postanete prijatelji?“ Razgovor služi tome da djeca još detaljnije zamisle susret i da ga podijele s drugima. Voditelji mogu postaviti i druga pitanja vezana uz opis situacije. U ovome dijelu je važno ispraviti učenike ako su zamislili npr. dijete koje nije izbjeglica, negativan susret i slično (za dodatne smjernice pogledati ČPP). Do kraja sata potakne se više učenika da podijele svoje zamišljeno iskustvo, ali se nikoga ne tjera da dijeli ako to ne želi. Nije bitno da velik broj djece ispriča svoju priču, ali kroz ispitivanje i razgovor treba potaknuti i drugu djecu da što detaljnije zamisle situaciju i utvrde zamišljeni scenarij. Na kraju se pokupe dječji radovi, provjeri se jesu li se djeca potpisala na njih te se oni pohrane za istraživače.

Često postavljana pitanja

Niže su opisane neke od situacija koje se mogu dogoditi u razredu tijekom provedbe aktivnosti temeljene na metodi zamišljenog kontakta te su dane smjernice za reagiranje u tim situacijama. Ipak, vi kao učitelji, nastavnici i stručni suradnici najbolje poznajete razrede u kojima ćete provoditi ove aktivnosti – stoga je važno da na temelju ovih preporuka, ali i razredne klime, odaberete prikladan način reagiranja. Bitno je da se tijekom svih aktivnosti poštuje pravo djeteta na izbor o sudjelovanju u aktivnosti, da se zaustavi svako širenje predrasuda i netočnih informacija te da se osigura najbolja moguća izvedba aktivnosti.

Što ako dijete odbije zamišljati?

Istraživanja pokazuju da tjeranje sudionika na sudjelovanje može imati negativne učinke, odnosno može dovesti do negativnih stavova prema djeci izbjeglicama. Djeci nije potrebno ranije napominjati da mogu odbiti sudjelovanje, ali ako neko dijete kaže da ne želi, to je u redu. Bitno je postići da ne ometa drugu djecu u sudjelovanju. Nastavnik može pokušati motivirati dijete na sudjelovanje ako mu se čini da je problem u motivaciji.

Što ako primijetimo da dijete nije ozbiljno shvatilo zadatak?

Aktivnost se u tom slučaju može povezati s iskustvom djece – npr. spomenuti mogućnost da im u razred dođe neko dijete koje je izbjeglica te da bi im ovo moglo koristiti. Ne treba činiti atmosferu negativnom, već ponoviti uputu cijelom razredu i navesti dijete da se primiri.

Što ako nitko ne želi podijeliti što je zamislio?

U radionicama je navedeno i da se unaprijed najavi da će na kraju onaj tko to želi moći pročitati ili predstaviti svoj rad razredu, što bi trebalo pripremiti djecu na izlaganje. Ako se ipak nitko ne javi, voditelj može pokušati ponoviti kako je išao zadani scenarij ili postaviti razredu neko od pripremljenih potpitanja. Konačno, voditelj može dati i neki svoj primjer („Ja bih, na primjer, zamislio/la da smo onda...“), ali bez previše detalja, kako djeca ne bi samo ponovila taj isti odgovor.

Što ako dijete zamisli negativan kontakt?

U slučaju da dijete zamisli kontakt s djetetom izbjeglicom koji nije pozitivan i ugodan (svađa ili pak nedostatak ikakvog kontakta s tim zamišljenim djetetom), može se reći nešto poput: *„Čini mi se da si zamislio/la susret koji baš i nije bio ugodan, a na početku smo se dogovorili da ćemo zamišljati pozitivno druženje. Možeš li probati zamisliti kako bi se ova situacija ipak mogla dobro završiti?“* Ako ovakav pristup ne upali, može se (kao inspiraciju) dati riječ nekom drugom djetetu koje je zamislilo pozitivno iskustvo, a zatim se vratiti na ono koje je zamislilo negativno iskustvo i provjeriti može li se sada sjetiti kako bi se moglo dobro završiti. Ako ni to ne pomogne djetetu da zamisli i verbalizira pozitivan kontakt, neko drugo dijete ili voditelj mogu mu pomoći i nadopuniti kako bi mogao izgledati „sretan kraj“.

Što ako se pojave predrasude o izbjeglicama?

Svakako je važno zaustaviti predrasude i ponoviti da se jednostavno radi o djeci poput njih, odnosno o njihovim vršnjacima koji su morali napustiti svoju zemlju u kojoj je za njih preopasno živjeti. Također je dobro istaknuti razredna pravila (ako ih razred ima), a koja obično uključuju da moraju slušati jedni druge, da ne smiju ometati druge dok rade na svom zadatku te da koriste pristojne riječi i nikoga ne vrijeđaju. Konačno, ako je riječ o neznanju, moguće je i kratko ih informirati koristeći pritom provjeren i odgovarajući izvor informacija, ali i pristup prilagođen djeci (npr. poglavlje „Mitovi o izbjeglicama“ u brošuri FSO, <https://fso.hr/fso-publikacije/svi-smo-mi-djeca-ovog-svijeta-kako-s-ucenicima-razgovarati-o-izbjeglickoj-krizi/> ili „Dječja pitanja o izbjeglištvu i kako na njih odgovoriti“ Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, <https://ljudskaprava.gov.hr/vijesti/izdana-brosura-djecja-pitanja-o-izbjeglistvu-i-kako-na-njih-odgovoriti/814>).

Što ako dijete ne zamisli susret s izbjeglicom?

Ako dijete umjesto susreta s izbjeglicom počne npr. prepričavati druženje sa svojim prijateljem iz razreda, voditelj ga treba vratiti na zadatak: *„Danas nam je bio zadatak da zamislimo susret s djetetom izbjeglicom, a čini mi se da si ti zamislio/la neko dijete koje nije izbjeglica. Možeš li sada zamisliti da je to dijete*

bilo izbjeglica? Što biste mogli raditi zajedno? Bi li se takav zamišljeni susret razlikovao od onoga koji si prvo zamislio/la? Kako?” Kao podsjetnik i pomoć djetetu može poslužiti i prezentacija iz uvodne radionice u kojoj je objašnjeno tko su djeca izbjeglice.

Što ako dijete zamisli „prelaku“ situaciju (npr. nema jezične barijere)?

Slično kao i u ranije opisanoj situaciji, voditelj treba vratiti dijete na zadatak, pitati ga kako bi bilo da to zamišljeno dijete nije govorilo hrvatski jezik, kako misli da bi se ipak mogli sporazumjeti, što bi mogli raditi zajedno a da im jezik nije nužan... Primjerice: *„Lijepo si to zamislio/la! Samo, ranije smo spominjali da puno djece izbjeglica ne govori još tako dobro hrvatski jezik. Možeš li zamisliti što biste mogli raditi zajedno i kada bi to dijete slabije govorilo hrvatski? Kako biste se ipak mogli razumjeti? Biste li se mogli zabavljati? Kako?”*

Ako se čini da na razini razreda postoji tendencija da se ignorira slabo poznavanje jezika, voditelj može pitati razred za druge situacije kada su sreli neku djecu koja ne govore hrvatski (npr. turisti na ljetovanju) i vidjeti ima li neko dijete takvo iskustvo komunikacije koje bi moglo podijeliti kao inspiraciju za ostatak razreda. U konačnici, voditelji mogu dati zadatak učenicima da se rasporede po mjesecu rođenja, ali bez korištenja riječi, u potpunoj tišini, kako bi demonstrirao koliko je ponekad izazovno svladati jezičnu barijeru. Zbog vremenskih ograničenja i trajanja drugih dijelova aktivnosti, ovakav se zadatak može provoditi pod nekim drugim satom, što onda ovisi o izboru i mogućnostima voditelja aktivnosti.

SAŽETAK

Cilj ovog priručnika jest pomoći nastavnicima, učiteljima i stručnim suradnicima u školama koje pohađaju ili se očekuje da će ih pohađati djeca izbjeglice da pridonesu u procesu integracije te djece u osnovnu školu. U priručniku smo predstavili dva intervensijska programa – program koji se temelji na metodi suradničkog učenja za škole i razrede koje pohađaju djeca izbjeglice te program koji se temelji na metodi zamišljenog kontakta za škole i razrede koji se tek pripremaju za upisivanje djece izbjeglica. Oba su programa razvijena na temelju najnovijih znanstvenih spoznaja, ali i prijedloga, komentara i povratnih informacija nastavnika i stručnih suradnika škola uključenih u ovaj projekt. Stoga se nadamo da će ovaj priručnik i programi predstavljeni u njemu pomoći školama u integraciji djece izbjeglica u njihove razrede.

Materijali predstavljeni u priručniku dostupni su na web stranici projekta IRCiS (<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>). Na istoj stranici može se preuzeti i elektronička verzija priručnika, a za sva dodatna pitanja možete nam se javiti na project.ircis@gmail.com.

REFERENCE

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Brown, C. S., Ali, H., Stone, E. A. i Jewell, J. A. (2017). *U.S. children's stereotypes and prejudicial attitudes toward Arab Muslims*. *Analyses of Social Issues and Public Policy (ASAP)*, 17(1), 60–83. <https://doi.org/10.1111/asap.12129>
- Buchs, C. i Butera, F. (2015). Cooperative learning and social skills development. U: R. Gillies (Ur.), *Collaborative learning: Developments in research and practice* (201–217). Nova Science.
- Cameron, L. i Abbott, N. (2017). Intergroup contact in action: Using intergroup contact interventions to change children's outgroup orientation U: A. Rutland, D. Nesdale i C. S. Brown (Ur.). *The Wiley handbook of group processes in children and adolescents* (455–472). Wiley Blackwell.
- Cooper, R. i Slavin, R. E. (2004). Cooperative learning: An instructional strategy to improve intergroup relations. U: W. G. Stephan, Vogt, W.P. (Ur.). *Education Programs for improving intergroup relations* (323). Teachers College Press.
- Crisp, R. J. i Turner, R. N. (2009). Can imagined interactions produce positive perceptions?: Reducing prejudice through simulated social contact. *American Psychologist*, 64(4), 231–240. <https://doi.org/10.1037/a0014718>
- Čorkalo Biruški, D. (2020). Projekt IRCiS – obećavajući model uspješne integracije djece izbjeglica i domicilne djece u hrvatskim školama. Preuzeto sa: <https://www.irh.hr/menu-sadrzaj/2/integracija/701-projekt-ircis-obecavajuci-model-uspjesne-integracije-djece-izbjeglica-i-domicilne-djece-u-hrvatskim-skolama>
- Guo, Y., Maitra, S. i Guo, S. (2019). „I Belong to Nowhere“: Syrian Refugee Children's Perspectives on School Integration. *Journal of Contemporary Issues in Education*, 14(1), 89–105. doi: 10.20355/jcie29362
- Johnson, D. W. i Johnson, R. T. (2015). Theoretical approaches to cooperative learning. U: R. Gillies (Ur.), *Collaborative learning: Developments in research and practice* (17–46). Nova
- Miles, E. i Crisp, R. J. (2014). A meta-analytic test of the imagined contact hypothesis. *Group Processes & Intergroup Relations*, 17(1), 3–26
- Ministarstvo unutarnjih poslova (2021). Statistika: Tražitelji međunarodne zaštite. Preuzeto sa: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>
- Şeker, B. D. i Sirkeci, I. (2015). Challenges for Refugee Children at School in Eastern Turkey. *Economics and Sociology*, 8(4), 122–133.
- UNHCR, The UN Refugee Agency. (2021). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>
- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. (2018). *Narodne novine*, br. 70/15

Rukopis „Intervencijski programi poticanja školske integracije učenika izbjeglica u osnovnim školama: priručnik za provedbu radionica suradničkog učenja i zamišljenog kontakta“ jedna je od rijetkih alatki namijenjenih hrvatskim nastavnicima koja ih teorijski i metodički osnažuje za nastavni rad u razrednim odjeljenjima koja domicilni učenici već dijele ili će dijeliti s vršnjacima izbjeglicama, dakle s djecom koja dolaze iz drugih kultura i koja ne poznaju hrvatski jezik. Tim se programima popunjava kritičan nedostatak nastavnih materijala koji glavnim dionicima odgoja i obrazovanja – i nastavnicima i učenicima - pomažu u razumijevanju i promjeni stava prema djeci izbjeglicama, što je jedan od temeljnih preduvjeta njihove uspješne integracije u hrvatske škole i društvo u cjelini. Jasno teorijsko utemeljenje, nedvosmislenost svrhe i cilja, fokusiranost na suradničko učenje, razumljivost i solidna organizacija teksta i, osobito, odabir primjerenih metoda poučavanja i učenja te metodički dobro razrađene aktivnosti učenika, glavne su odlike ovog rukopisa, zbog čega on predstavlja vrijedan materijal za stručno osposobljavanje, osnaživanje i neposrednu praksu nastavnika u pripremi domicilnih učenika za susret s djecom izbjeglicama, ali i svima onima koji dolaze iz drugih kultura i Hrvatsku odabiru kao svoju životnu destinaciju.

Dr. sc. Vedrana Spajić Vrkaš, redovna profesorica u mirovini

Svaki od ponuđenih programa sadrži četiri cjelovite i detaljno opisane razvojno prilagođene radionice namijenjene primjeni u razrednom kontekstu. (...) Projektni tim je njihovom osmišljavanju pristupio nakon provedene analize potreba aktera u sustavu integracije djece izbjeglica u obrazovni sustav RH kojom je utvrđeno da osoblju škola nedostaju aktivnosti kojima bi facilitirali suradnju među djecom izbjeglicama i domicilnom djecom. Sadržaj radionica uvažava relevantne teorijske postavke i empirijske podatke, te se oslanja na primjere dobre prakse i sugestije aktera koji su uključeni u neposredni rad s djecom (uključujući i učitelje, nastavnike i stručne suradnike iz škola koje su po pitanju integracije djece izbjeglica među najiskusnijima u Hrvatskoj). U okviru radionica koje se oslanjaju na metodu suradničkog učenja uključivanje djece izbjeglica potiče se na nenametljiv način koji uvažava moguću jezičnu barijeru i ne dovodi donepotrebnog izlaganja djece izbjeglica. Tako se uključivanje djece izbjeglica i poticanje uključiverazredne klime u okviru opisanih radionica realizira na vrlo prirodan, gotovo usputan način. Samaprovedba radionica je jednostavna, primjerena i školskom osoblju s manje iskustva u problematiki integracije izbjeglica i radioničkom tipu rada. Konačno, osmišljene radionice mogu poslužiti i kao predložak pri osmišljavanju drugih aktivnosti namijenjenih srodnoj svrsi. Pozdravljam objavu ove publikacije i čestitam autoricama na pripremi korisnog resursa za kojivjerujem da će olakšati odgovor na izazove koji su (već ili uskoro) pred nama.

Dr. sc. Jelena Matić Bojić, znanstvena suradnica